

VEČNÝ MIER NIE JE SAMO- ZREJMOSŤOU

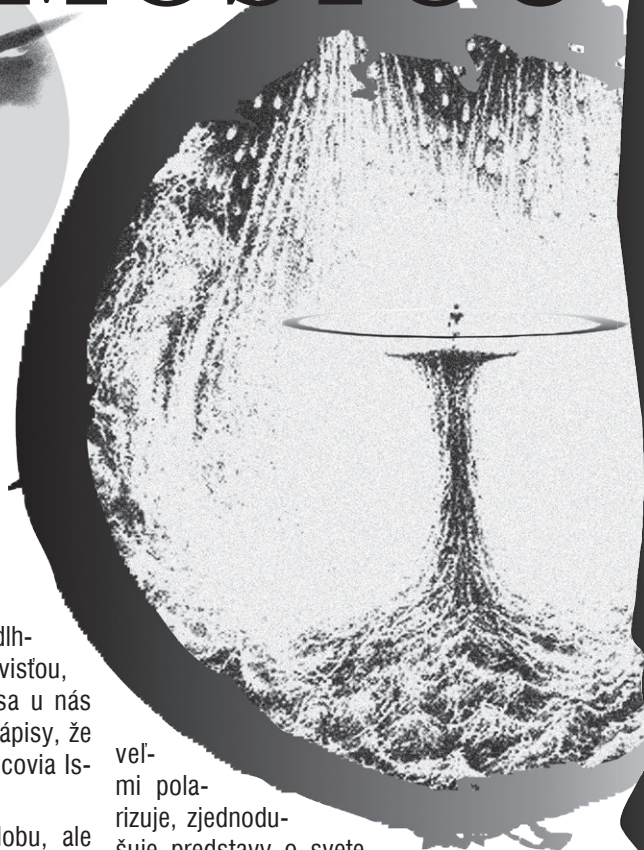

>>

Dejiny majú mnoho tvárí, niektoré si radi pripomínane, iné slúžia ako memento. Nemecký filozof Georg Hegel písal, že ľudstvo je nepočítateľné. A pokiaľ ide o vojny, mal rozhodne pravdu. Veď najmä starý kontinent si ich užil neúrekom. Tá najdlhšia, podfarbená náboženskou nenávisťou, trvala tridsať rokov, počas ktorých sa u nás diali také veci, ako svedčia dobové zápisy, že by sa za ne nemuseli hanbiť ani strojcovia Islamského štátu.

Každá vojna má osobitnú podobu, ale všetky čosi spája. Ide o snahu dosiahnuť rýchlo a bezpráčne vysoké zisky. Martin Pichanda vo filme Tisícročná včela sa nemýlil, keď povedal: „Na vojnu treba peniaze, peňeži a peníze“. Spustenie veľkej armádnej mašinérie do boja si vyžaduje viac ako rozhodnutie vládcov a zbrojárskych koncernov. Opiera sa aj o staré rany, objektívne nedorozumenia, ale najmä o umelo vyvolávané napätia až nenávisť. Problém je v tom, že takto profituje iba malá skupina ľudí, ba stáva sa, že niekedy niet víťaza. Daňou za toto dobrodružstvo nie sú iba bezprostredné hrôzy väčšiny populácie, ale aj hlboká ryha nevraživosti, pretrvávajúca v historickom povedomí viacerých generácií. A to vytvára sociálno-psychické podhubie na ďalšie dejstvo. Každý povel na nabíjanie zbraní nesie v sebe príliš veľa rizika, v treťom tisícročí sa dáva do stávky existencia ľudstva ako takého.

Aj preto sa najprv strieľa a bombarduje a potom vyšetruje, medzinárodné právo ustupuje tlaku silných a neuveriteľne rastie nedôvera. To všetko sa prenáša do vnútropolitického života, do vedomia aj podvedomia. Každá vojna

veľmi polarizuje, zjednodušuje predstavy o svete, ľudí tlačí k výberu iba dvoch uniformných postojov, produkuje kolektívne negatívne emócie, ktoré vyhrávajú nad racionalitou, uprednostňuje fanatických militantov a trizvym úvahám hrozí osud doktora Galéna v Čapkovej Bielej nemoci.

Osvietenectvo pred Veľkou francúzskou revolúciou prinieslo inšpiratívne myšlienky, ale aj ilúzie o ľudstve ako takom. Pacienti, ktorí sa liečili zo závislosti aj u tých najlepších odborníkov nie sú celkom zdraví, stali sa iba abstinujúcimi alkoholikmi. Tak je to aj so stavom celej spoločnosti, ktorý nasleduje po vojnách, horúcich a studených, vonkajších a vnútorných. Kladenie vencov na hrobch, ktoré po tieto dni prebieha na mnohých miestach Európy, by nám malo pripomenúť, že večný mier, o ktorom sníval Imanuel Kant, nie je samozrejmosťou.

Svetozár Krno

EV 753/08

PÄTDESIAĽŠTVRTÉ ČÍSLO - 1/2018

CIVITAS

OBSAH

Ročník 24, 2018, č. 54 – 1/2018

ÚvodníkKrno, S.: **Večný mier nie je samozrejmosťou** ..... 1**Štúdie**Krno, S.: **Mýty a staré náboženstvo v Gruzínsku** .... 2Dřízová, E.: **Záujmové skupiny v politickom systéme Ruskej federácie** ..... 5Mlyneková, M.: **Kto sú Židia?** ..... 8**Recenzie**Srb, Vladimír: **Proměny politických systémů Evropských mikrostatů (László Öllös)** ..... 13Ullman, Harlan K.: **Anatomy of Failure. Why America Loses Every War It Starts (Anatómia zlyhania. Prečo Amerika prehráva každú vojnu, ktorú začne (Radoslava Brhlíková)** ..... 14**Informácie**Izsófová Beáta, Šinka Markus: **Odborný protikorupčný seminár** ..... 15Brhlíková Radoslava: **Multikultúrne rozhovory** .... 15Brhlíková Radoslava: **Pohľady na slovenskú politiku** ..... 16Brhlíková Radoslava: **Národný konvent o EÚ** 16**CONTENTS**

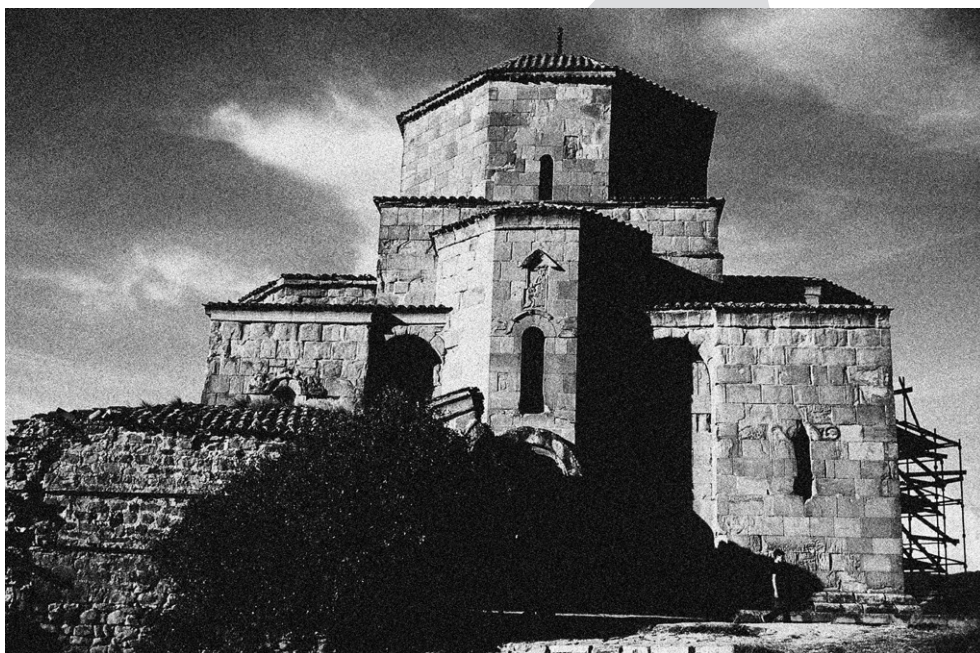
Volume 24, 2018, No. 54 – 1/2018

EditorialKrno, S.: **Eternal peace is not a matter of course** ... 1**Studies**Krno, S.: **Myths and old religion in Georgia** ..... 2Dřízová, E.: **Interest groups in the political system of the Russian Federation** ..... 5Mlyneková, M.: **Who are Jews? (Selected Aspects of Jewish Identity.)** ..... 8**Reviews**Srb, Vladimír: **Changes in the political systems of the European microstates (László Öllös)** ..... 13Ullman, Harlan K.: **Anatomy of Failure. Why America Loses Every War It Starts (Radoslava Brhlíková)** .. 14**Information**Izsófová Beáta, Šinka Markus: **Specialized anti-corruption seminar** ..... 15Brhlíková Radoslava: **Multicultural talks** ..... 15Brhlíková Radoslava: **Views on Slovak politics** .... 16Brhlíková Radoslava: **National Convention about EU** 16

MÝTY A STARÉ NÁBOŽENSTVO V GRUZÍNSKU

**Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.,
Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF Nitra**Krno, S.: **Myths and old religion in Georgia**
CIVITAS, 2018, Vol. 24, No. 54, p. 2

In his study, the author analyses an old Georgian mythology and pre-Christian religion. He points out that the ancient Greek myth about the Prometheus was not original Greek but the ancient Greeks took it from the Caucasian traditions. The study looks closely to Georgian pantheon and cultural heroes.

PROMETEOVI PREDCHODCOVIA

» Grécka báj o Prometeovi nebola originálna. Gruzínci poznajú epos Amirani, ktorý vznikol už v druhom tisícročí p. n. l. Jeho prvú písanú verziu pravdepodobne vytvoril renesančný básnik Mose Choneli. Podľa nej poloboh Amirani, syn bohyně poľovníctva Dalí so zlatými vlasmi a poľovníka Sul-Kalmacha, bol pevný ako bralo, mal veľké oči, rýchlosť vlka a silu za dvanásť volov. Naučil ľudí zapalovať vatry a spracovávať kov. So svojím verným psom, okridleným Kuršom (stvoreným z orla), sa búril proti bohom, zlým duchom, násilníkom a obrom, aby ľudia boli šťastní a aby mohli „jesť chlieb nepremočený krvou“. Nahnevaní bohovia ho prikovali napokon

na stĺp Gergetu (bočný hrebeň Kazbeka). Podľa inej verzie, pripútalí hrdinu na vnútornú stenu jaskyne, ktorá sa raz za sedem rokov otvorí.

„Povešť o Amiranim“ vznikala z ústnych úryvkov. Šalva Nucibidze ju zreštauroval a preložil do ruštiny. Odzrkadľuje dávný prechod gruzínskych kaukazských kmeňov z barbarstva k civilizácii, kovanie a tavenie železa na východnom pobreží Čierneho mora, výrobu kovových predmetov, najmä zbraní. Medzi gréckym sopečným ostrovom Lemnosom a kolchidským pobrežím boli už pred tisícimi rokmi čulé styky kováčov. Starí Gruzínci kožu okrášľovali zlatom, o čom hovorí aj báj o dobrodružnej ceste lasonových moreplavcov na lodi Argos za zlatým rúnom.

Amirani sa zalúbil do dcéry boha hromu a blesku Kamari, jasnej ako blesk, ktorá bývala vo vzdušnom zámku zavesenom na nebeskej klenbe. Hlavný boh Dar ho odsúdil za vzburu proti bohom a za pomoc ľuďom. Reštaurovaná poéma sa končí veršami:

*Ktože oddnes bude myslieť
ako ľuďom svetlo dať?
Prišla noc a tma sa valí
do kaukazských skalných vrát.
Nebo prikovalo obra,
tu má Amirani žiť.
nech mu bude večným domom
sivý Gerget, hrdý štít!*

Aj ďalšie kaukazské národy mali svojho predchodcu Prometea. Arménskeho hrdinu Artavadza dal otec, kráľ Artašes, v epose Vivasank prikovať v jaskyni pod horou Masis (Ararat). Obe postavy žili reálne v druhom storočí p. n. l.

Abcházcí uctievali Abraskila, syna nepoškrvanej panny, ktorý bránil ľud pred výčini najvyššieho boha Ancva. Hlavný vládca ho priviazal za odboj spolu s koňom k železnému stĺpu v Čilouskej jaskyni v Očamčirskom okrese.

Medzi kaukazskými národmi sa zachovali báje o nartoch, príslušníkoch bájneho kaukazského národa. Išlo o bohatierov, ktorí dávali prednosť večnej sláve pred večným životom bez slávy. Epsy sa stáročia odovzdávali ústnou formou z pokolenia na pokolenie. Stali sa zdrojom literatúry, poznania histórie a školou životnej múdrosti. Najstaršie z nich vznikali v siedmom storočí p. n. l., ešte v čase matriarchátu. Najmladšie sa datujú do raného feudalizmu. Charakterizovali ich obraznosť, dramatickosť, humor, strohosť a hĺbka vykreslenia postáv.

Kabardinský a Adygejský Nasrenžače (Nasren Dlhobradý), *tchamad* (staršina obce), sa pustil do zlého boha Paka, ktorý zničil vrchárom domy, úrodu a kozuby, až im napokon zobral aj oheň. Zástanca ľudu tiež skončil na brale (najčastejšie na svahu Elbrusu – Ošchamacho). Z nezávideniahodnej situácie ho oslobodil bohatier Batazar, ktorý prekonal strážcov Smrť a Šarkana. Keď porazený Pako ustúpil, kozuby sa rozhoreli. Iný epos hovorí o jednookom bohatierovi, ktorý chcel odhaliť tajomstvá boha Tcha. Prenikol až do rozsadliny dvoch záhadných vrchov. Najvyšší vládca sa nahneval a prikoval ho za krk ku skale. Neposlal naň orla, aby si pochutnával na hrdinovej pečeni ako v spomínaných prípadoch, ale supu.

Abcházcí spomínali lesných gigantov Adauov. Ingušská báj hovorí o mladíkovi, ktorého za zločin prikovali do skalného otvoru pod Kazbekom. Svanovia poznali zlú démonickú starenu Rokapi, ktorá vládla nad hrbatými a zubatými čarodějnicami kudianami. Boh ju prikoval za zlé skutky do stredy zeme na železnú žrd, ktorou trestankyňa neustále myká. Vždy, keď sa jej podarí vyslobodiť zo zajatia, na vytiahnutú tyč si sadne vták. Starena sa zaženie za ním palicou. Ale bez úspechu. Spevavec uletí a tyč zapadne opäť hlboko do zeme.

Všetky uvedené báje spája prikovanie ku skale, vo väčšine z nich je prítomná túžba po poznání a slobode, boj proti neprávostiam, vzburu proti

nebeskej vrchnosti, potrestanie hrdinu, verný pesik, služobníci moci v podobe strážcov a kováčov.

PREDKREŠŤANSKÉ GRUZÍNSKE NÁBOŽENSKÉ TRADÍCIE

Gruzínci, podobne ako mnohé iné etniká, prežili obdobie šamanizmu. Šamana volali *kadagi*, šamanku *meseltau*. Na formovanie starého gruzínskeho náboženstva mali vplyv Chati, Chetiti, Churriti a Urarti, neskôr Gréci, Vajchanovia (predkovia severokaukazských Čečencov, Ingušov a Bacbijcov, malej asi tisícčlennej komunite, ktorá žije v Tušetii) a iránsky hovoriaci Skýti a Saramati (predkovia dnešných Osetov), ktorí šíрили zoroastrizmus.

Na čele gruzínskeho panteónu stojí trojica bohov. Mogira Gmerti má dominantné postavenie a je zvrchovaným vládcom. Tým sa líši od vedúcich bohov iných polyteistických náboženstiev, ktorí sú iba prví medzi rovnými. Ďalší z trojice sú Mzekala, bohyňa slnka a boh-posol Kviria. Gruzínski bohovia (Chvtistšvili) majú asistentov (Gvelisperi), ktorí sedia v podobe hada a draka na retazi pripravení zasiahnuť.

Gruzínci verili v tri svety, ktoré spája svetový strom. V hornom, bielom Zaskneli, žili bohovia, vtáci a mýtické bytosti. Stredný svet, červené Skneli, je rozdelený siedmimi pohoriami a moriami. Má prednú (Cinaskneli) a zadnú časť (Ukanaskneli). Stal sa domovom ľudí, zvierat a rastlín. V podzemí, čiernom Kneskneli, žili z neba vyhnaní démoni a hady. Mimo tejto trojice existoval aj svet zabudnutia, temnoty a prázdnoty (Gareskneli).

Po prijatí kresťanstva sa začali pohanské tradície a svätynie búrať. Napriek tomu mnohé staré mýty a postavy prežili a prestahovali sa do nových kresťanských tradícií. V porovnaní so slovenskou mytológiou sa zachovalo mnohonásobne viac stôp z predkresťanského a predmoslimského obdobia.

V gruzínskych horách sa udržali tradície pohanstva z čias bronzovej doby, ktoré prijali niektoré

kresťanské postavy a príbehy. **Džvarizmus**, ako ho nazval podľa symbolu džvari (kríž) český religionista Václav Černý (1931–2017), sa rozšíril na severovýchode, v horskom pásme od Kazbeka na východ po Tušetiu, ktorá na severe hraničí s Čečenskom a Dagestanom. Najviac pretrváva v Chevsuretii a Pšavii.

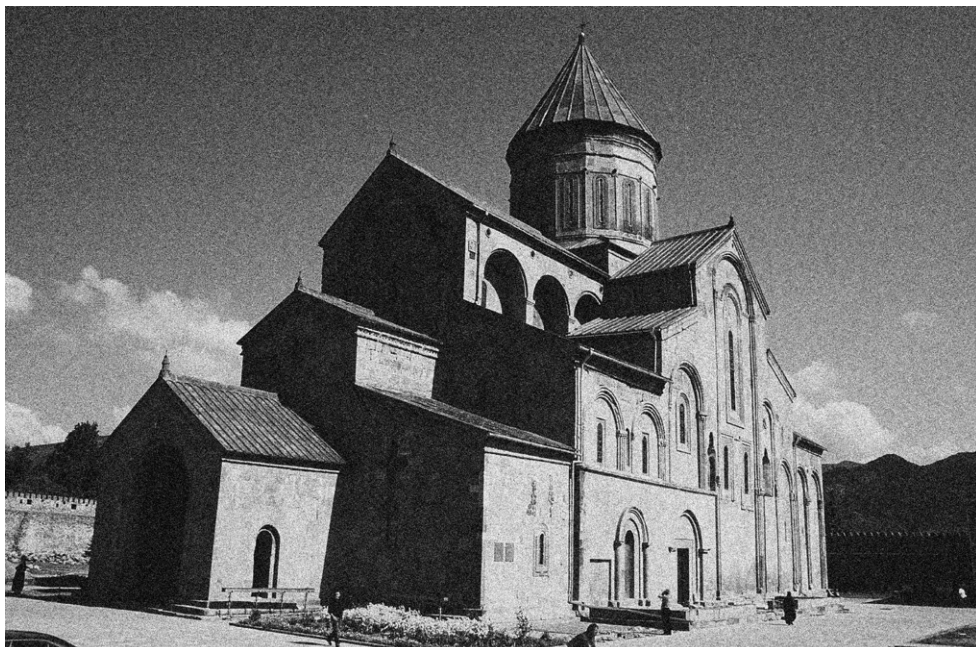
Vysvetlenie nájdeme v ťažko prístupnom horskom teréne. Gruzínsko prijalo kresťanstvo v roku 317, ale do Tušetie preniklo až o poltisícročie. Kresťanmi sa stali potom i Čečenci, Inguši a iné dnes moslimské národy na severnom Kaukaze. V 13. storočí zažil Kaukaz mongolsko-tatársky vpád, po čom sa pretrhal styk vrchárov s kresťanskými centrami.

Kaukazci sa vrátili k viere predkov, z Krista sa stal znovu hrdina Kviria. Kresťanstvo sa po druhý raz prihlásilo až v novoveku. Kristus sa objavil opäť v miestnom panteóne. Islam prišiel ešte neskôr do Čečenska – v druhej polovici 18. storočia a do Inguška o storočie neskôr. Sovietska moc neobmedzovala džvarizmus.

Pohanský kňaz, žrec, sa volá Chevisber. Podáva účastníkom obradu víno v pozlátených strieborných pohároch. Nápoj naberá zo smaltovaného vedra. Básnik Važa Pšavela ospevuje ženu chevisbera, ktorá prebrala jeho funkcie potom, čo padol v boji.

Orientálny ústav Ruskej akadémie vied uskutočnil v rokoch 1994 až 1998 v Abcházsku výskum, z ktorého vyplýva, že 66,5 % moslimov, 47,4 % kresťanov a 35,7 % ateistov rešpektuje pohanské chrámy. Najčastejšie navštevujú sedem svätých – Dydrympš-Nych (hlavná, navštevovaná aj prezidentmi a ministrami, pri dedine Ačandara), Lych-Nycha, Laškendar (pri Tkvarčeli), Ldzaa-Nycha (pri Picunde), Inal-Kuba (pri hore Pschu, miesto pochovania kniežaťa Inala v roku 1460) a Elyr-Nycha (pri Ilori). Štrnásty január sa stal štátnym sviatkom. Symbolizuje vznik sveta podľa abcházskej viery. Miestnych žrecov volajú *anycha paju*.

Dnešný Mogira Gmerti, ustanoviteľ poriadku, veľmi do sveta nezasahuje. Hlavnými aktérmi sú jeho deti – bohovia, vrátane Krista, kresťanskí svätci

ako svätý Giorgi, archanjeli (Michael, Gabriel), Bohorodička, predkresťanskí hrdinovia Kopala a Jachsar, historická postava kráľovnej Tamary a jej syn Laša Giorgi. Iba Samdzimar nie je Mogirovo dieťa. Tieto postavy bojujú s démoni, metajú blesky, pomáhajú ľuďom, alebo ich trestajú.

Džvarovia nemajú podobu ani tvár. Zjavujú sa ako ohnivé kolo, guľa či blesk. Predstavujú silové pôsobenie. Nežijú ako anjeli alebo kresťanskí svätci. Hašteria sa, intrigujú a majú milostné pletky.

Báje hovoria o predkoch, ktorí kolonizovali nové oblasti. Pôvodných domorodcov považovaných za divých zlých pololudí a netvorov vyhubili. Ide o kolonizátorský mýtus, ktorým sa dnes v novej podobe, v podobe tzv. civilizačnej pomoci, europeizácie a riadia dnešní vládcovia a sily, ktoré nimi manipulujú.

BOHOVIA

Aguna sa starala o vinohradníctvo v Západnom Gruzínsku.

Adgilis deda (Matka geografických miest), nosila strieborné ozdoby. Po prijatí kresťanstva ju stotožňovali s Pannou Máriou.

Apsati vystupuje najmä u Svanetov ako boh zvierat, lovu a pastierstva, niekde syn, inde manžel, v každom prípade neúspešný konkurent bohyně Dali.

Armazi bol hlavným bohom východného Gruzínska (Kartlie a Ibérie). Na pahorku Bagineti nad starým hlavným mestom, Mcchetou, stála jeho socha v podobe medeneho vojaka v zlatom odeve, s briliantami, blyšiacou sa prílbou a ostrým mečom. Svätýňu zničili po prijatí kresťanstva.

Barbale, bohyňa slnka a hovädzieho dobytku, liečila ženy a pomáha v plodnosti.

Dížku života určovala Kniha osudov. Duše mŕtvych sprevádzal na poslednú púť pán osudu **Bedis Mcerleba**. Niekedy sa zmýlil a do podzemia sa dostala aj duša živého. Chybu však vždy napravil a vrátil ju do nášho sveta. Kniha osudov mala väčšiu moc ako on.

Berika mala podobu čierneho capa. Pomáhala úrode.

Boči (Cap, Samec) chránila divé zvieratá.

Bogi mal zázemie medzi Mengrelmi a Svanetmi, ktorí ho uctievali v piatok. Rozhodoval nad búrkami a úrodou.

Boseli (Chlieb) chránil domáce zvieratá. Niekedy mal podobu byka.

Dali, bohyňa lovu, mimo Svanetii nazývaná aj Tkaš-Mapa, lesná pani, veselá, krásna a opálená žena s dlhými bielymi, zlatými alebo čiernymi vlasmi, chránila divoké zvieratá v odlahlých skalách. Zažila niekoľko románikov s lovcami. Porodila hrdinu Amiraniho.

Daru bol bohom hromu a blesku.

Dilis Varsklavi (Ranná hviezda) bol bohom zimy.

Gaci a Gami patrili k hlavným bohom východ-

ného Gruzínska. Prvému postavili na pahorku Bagineti nad starým hlavným mestom, Mcchetou, zlatú a druhému striebornú sochu, ktoré boli zničené po prijatí kresťanstva.

Kviria, boh začiatku jari, robil sprostredkovateľa medzi hlavným bohom a ľuďmi.

Mičpa vo Svanetii chránil dobytok.

Mzekala, bohyňa slnka, dodávala svetlo. Vládla nad počasím. Prinášala a odháňa mrazy a sucho. Stala sa patrónom vinohradu.

Mindort-batoni chránila údolia a polia, jej dcéra **Mindort-brdzanebeli** kvety.

Mogira Gmerti si udržuje prvenstvo v gruzínskom panteóne. Stvoril vesmír, Zem, svetlo, vodu, ostatných bohov. Má zlaté pery a strašné, horiace oči. Sedí v siedmom nebi na zlatom tróne v hrade s deviatimi bránami. Určuje svetový poriadok a spravodlivosť. Ovláda hromy a blesky, udržuje nebeský oheň. Je všemohúci a všestranný, ale môže sa objaviť v rozličnej podobe. Svoju vôľu presadzuje prostredníctvom bohov, verných psov a vlkov, ktorí ľuďom pomáhajú a keď treba, tak aj trestajú. Za posvätné zviera považuje bieleho býka (Vischv).

Bohova sestra vyvádzala, tak ju prekliat a premenil na démona. Od tých čias mu robí napriek. Súrodenci tak vytvorili dualizmus dobra a zla. Po založení kresťanstva sa Mogira Gmerti premenil na biblického boha.

Tamara, bohyňa oblohy, jazdila na hadovi.

Tevdore, patrón roľníkov a koní, bol pod vplyvom kresťanstva stotožnený so svätým Fedorom.

Tetra Giorgi bol bohom Mesiaca.

Tulepia-Melia, bohyňa plodnosti, pôsobila v Západnom Gruzínsku.

Zadeni, bohyňa úrody, pôsobila vo východnom Gruzínsku.

INÉ NADPRIRODZENÉ BYTOSTI

Ali, zlí duchovia, žijú v lese, na skalách, v zručaninách a pri rieke.

Bakbak-devi je zlým lesným mužom. Požiera ľudí.

Batanebi šíri infekčné choroby.

Niektoré čarodejnice **Dadaberi** ľuďom škodia, iné pomáhajú.

Devy, ženské bytosti, žijú v jaskyniach a lesoch podobne ako zvieratá. Vyskytujú sa temer vo všetkých mytológiách. Na ich čele stála **Begela**, ktorú zabil hrdina Kopala.

Dobilni sú pomocnými bohmi. Objavujú sa počas východu a západu slnka. Ublížujú deťom a ženám. Na chlapov si netrúfajú. Vrchári stavali kaplnky ako ochranu pred nimi.

Džvari (Križ), tiež chvtiššvili (Božie deti), sa stali patrónmi jednotlivých komunít, dedín alebo lokalít. V Pšavii a Tušetii im zodpovedali Chatí (Ikona).

Kadži predstavujú duchov. Pochádzajú z krajiny Kadžeti. Delia sa na zemných a vodných. Prví sa zdržujú v lesoch a na izolovaných skalách. Šíria zlo.

Ľudí prepadávajú alebo privádzajú do šialenstva. Vodní duchovia žijú v riekach a jazerách. Sú neškodní, pomáhajú rybárom. Ženy – Kadži – vynikajú krásou. Zvádzajú chlapov.

Kamari, dobrá deva, dcéra Daru, boha hromu a blesku, nosí boží oheň.

Kudiani sú hrbaté čarodejnice s veľkými zubami a chvostom, chlpatými vlasmi siahajúcimi až k zemi a presahujúcimi cez ramená hrudníka. Žili v tmavých jaskyniach. Jazdili na mačke, kohútovi, vlkovi a iných zvieratách s džbánom, tlakovou vatou a metlou.

Macili sú zlí duchovia, ktorí zabíjajú deti a dobytok. Spôsobujú, že pútnici a lovci stratia chodník.

Mamberi ovládal vlkov. Keď mal dobrú náladu odháňal ich od stád dobytká. Naopak, keď sa zle vyspal, pozýval ich k sídlam.

Bájny kôň **Merani** svojimi krídlami ženie vietor. Hrdinom pomáha robiť dobré skutky.

Zlatohnedá krásavica **Mzetunachavi** sa narodila z rastlín. Ocitol sa vo väzení so siedmimi zámkami. Hrdina, ktorý ju chcel oslobodiť, musel vyriešiť hádanky.

Naciliani sú ľudia, ktorí dostali od bohov čarovné dary alebo božské znamienka na lopatkách, žiariace magickým svetlom, ktoré dodáva silu. Tieto znamenia musia byť skryté, pretože odhalení nositeľa strácajú svoje právomoci.

Očokoči, napol muž a napol cap, má dlhé ostré nechty. Nevie rozprávať ľudskou rečou. Bojuje proti polovníkom.

Očopinte, duch lesa a ochranca voľne žijúcich zvierat, sa narodil s kozími nohami a rohmi. Pomáha bohyni Dali.

Paskundži, dračí vták, lieči rany a zachraňuje deti.

Pirkuši sa stal božským kováčom. Padol do zajatia. Hrdinovi Jachsarimu, ktorý ho vyslobodil, vykoval veľký zvon.

Raši sa delia na tri druhy. Na nebesiach cválajú okridlené kone, ktoré chrlia oheň. Morské raši sú kojené zázračným mliekom. Zemský druh pomáha hrdinom a vie predpovedať budúcnosť.

Hrbaté a zubaté čarodejnice, kudiany, prinášali ľudské srdcia démonickéj starene **Rokapi**, za čo ju prikoval hlavný boh do stredu zeme na železnú žrd, ktorou neustále myká. Raz do roka sa pokúša vymaniť z trestu. Vždy, keď sa jej podarí vyslobodiť zo zajatia, na vyťahnutú tyč si sadne vták. Starena sa zaženie za ním palicou. Ale bez úspechu. Spevavec uletí a tyč zapadne opäť hlboko do zeme.

Sachlis Angelozi (Domáci anjel) tlmí rodinné hádky.

Sandzimari sa objavuje vo sne. Vstupuje do rodín. Prináša hojnosť a šťastie. Len čo prídu na to, že nie je smrteľníčka, zmizne.

Vešapi sú zlé bytosti s ľudskou rečou, ktoré sršia oheň, špinia pitnú vodu a zatemnia slnko. V predkresťanskom období sa stali symbolom bezverstva a pohanstva.

HRDINOVIA

Amirani, syn bohyně poľovníctva Dali (Dardžalani) so zlatými vlasmi a poľovníka Sul-Kalmača, bol pevný ako bralo, mal veľké oči, rýchlosť vlka a silu za dvanásť volov. Vystupuje ako hlavný ľudský hrdina báji. Naučil ľudí zapalovať vatry a spracovávať kov. So svojím verným psom, okrídleným Kuršom (stvoreným z orla), sa búril proti bohom, zlým duchom, násilníkom a obrom, aby ľudia boli šťastní a aby mohli „jesť chlieb nepremočený krvou“. Nahnevaní bohovia ho prikovali ako Prometea napokon na stĺp Gergetu (bočný hrebeň Kazbeka). Podľa inej verzie pripútali hrdinu na vnútornú stenu jaskyne, ktorá sa raz za sedem rokov otvorí.

Ambri bol obrom, ktorého do hrobu ťahalo tu-cet volov. Popri tom nohou kypril zem.

Baaduri bojoval proti zlu.

Jachsari odháňa zlých duchov.

Kopala, mocný bojovník a lovec démonov, spolu s Jachsarim vyhnaní devisy, ktoré prenasledovali ľudí na zemi. Nosí kožušinu a železný luk, ktorý pre neho urobil kováč boha Pirkuša a ktorým strieľa zlých duchov. Medzi vrchármi v Chevsuretii a Pšavii

si udržuje úctu.

Lachcari bol synom Morigeho a stal sa priateľom Baaduriho.

Mamberi krotí vlkov v Svanetii.

KREŠŤANSTVO

Arméni prijali kresťanstvo za oficiálnu vieru v roku 301 ako prví na svete. Postarali sa o šírenie viery k dvom susedom. Druhou krajinou vo svete, ktorá prijala kresťanstvo ako oficiálne náboženstvo, sa stalo Gruzínsko a to medzi rokmi 324 až 326. Gruzínski kresťania organizačne patrili pod Antiochijský patriarchát, ktorý sídlil na juhu dnešného Turecka a bol založený macedónskymi Grékmi. Názorovo sa oddelili od Arménov v roku 609, keď prijali závery Chalkedonského konzília (8.10. až 1.11.451), podľa ktorého Ježiš Kristus má v sebe božskú aj ľudskú podstatu. Jeho oponenti, väčšina východných kresťanov, tzv. monofyzitisti, tvrdia, že syn Boží má iba božskú podstatu. Gruzínski kresťania súperili o vplyv s perzskými zoroastrijcami

a neskôr s tureckými moslimami. V roku 1744 uskutočnili reformy. V roku 1801 sa stali súčasťou Ruskej pravoslávnej cirkvi. Vlastnú, dodnes trvajúcu pravoslávnu cirkev nadobudli v roku 1917.

Tretou krajinou vo svete, ktorá prijala kresťanstvo ako oficiálne náboženstvo, bola kaukazská Albánia. Na rozdiel od prvých dvoch neprežila. So zánikom štátu zmizlo aj Kristovo učenie. Na jej dnešnom území dominuje islam.

POZNÁMKY

- 1 Nevieme, ako vznikol tento názov. V iráncine *nar* znamená muž, v osetčine *nae art* = náš oheň, v sanskrt *nrt* = plesať a v mongolčine *nara* = slnko.

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.,
Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF Nitra

○

ZÁUJMOVÉ SKUPINY V POLITICKOM SYSTÉME RUSKEJ FEDERÁCIE

PhDr. Elena Dřízová, CSc.

Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF Nitra

Dřízová, E.: Interest groups in the political system of the Russian Federation
CIVITAS, 2018, Vol. 24, No. 54, p. 5

The origin, role and typology of the interest groups in the Russian Federation. Pressure interest groups and their impact on the political process in the Russian Federation. Lobbyism as a form of pressure and as a process of influencing governmental and self-governing bodies in the interest of individuals or groups with the aim to adopt or not adopt those or other decisions.

» Každá moderná spoločnosť je sociálne diferencovanou spoločnosťou, a preto nás nemôže prekvapiť, že v jej prostredí pôsobia rôznorodé sociálne skupiny so svojimi záujmami a potrebami. Už *Gabriel Almond* v svojom teoretickom a empirickom

skúmaní politického života spoločnosti poukazyval na význam a dôležitosť týchto skupín pri plnení funkcií politického systému spoločnosti. Vo svojej dobe prichádza s ich typológiou, s ktorou sa konceptuálne môžeme stotožniť aj v súčasnosti. V kolektívnych

komparatívnych monografiách vymedzuje štyri nosné záujmové skupiny: *inštitucionálne záujmové skupiny*, *nezdružené záujmové skupiny*, *záujmové skupiny bez noriem* a *združené záujmové skupiny*. Podoba artikulovaných záujmov v jednotlivých sku-

pinách, ako i forma, ktorou sú tieto záujmy reprezentované a komunikované, sa výrazne podieľajú na utváraní hraníc medzi spoločnosťou a politickým systémom danej spoločnosti (mocenským vládny systémom). Ich odborné skúmanie a klasifikácia, ich podrobná analýza, prevalencia tých alebo iných záujmových skupín umožňuje posudzovať priepustnosť týchto hraníc ako aj problémov vznikajúcich pri prenose záujmov smerom k politickej sfére v konkrétnej spoločnosti. Vyváženosť pôsobenia záujmových skupín je predpokladom funkčnosti politického systému spoločnosti, a práve v tom spočíva význam týchto skupín, nakoľko artikulujú, regulujú a sprostredkovávajú záujmy jej členov. Významný vplyv *združených záujmových skupín* na artikuláciu požiadaviek *vyjadruje dobre fungujúce hranice medzi spoločnosťou a politickou sférou*. Pokiaľ sa ich záujmy objavujú v inej podobe, napr. ako štrajk, znamená to, že príslušné štruktúry neplnia svoje funkcie.

Pokiaľ svoju pozornosť upriamime na *združené záujmové skupiny*, je vhodné dať ich základnú charakteristiku, ktorá ich odlišuje od iných záujmových skupín. Ide o špecializované štruktúry (odborné, obchodné skupiny, podnikateľské spoločnosti a pod.), hlavným znakom ktorých je prezentácia špecifickej vymedzenej skupiny v rámci danej spoločnosti. Pokiaľ je v spoločnosti prítomná a organizovaná takto jasne skupina so svojimi záujmami, potom má záujmová skupina možnosť, ale i schopnosť svoje jasne formulované požiadavky smerovať k politickým štruktúram, ktoré sa podieľajú priamo alebo sprostredkované na výkone verejnej moci. Deje sa to prostredníctvom agregácie artikulovaných záujmov (politické strany), prenosom k poslancom v parlamente, smerovaním k politickej a odbornej byrokracii na úrovni štátu alebo na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy. Forma prenosu úzko súvisí s konkrétnou podobou politického systému spoločnosti, a predovšetkým s podobou politického procesu, t.j. kým a na základe akých parametrov sú prijímané závažné politické rozhodnutia

v skúmanej krajine. Určite platí, že všetky záujmové skupiny plnia jednu, totožnú funkciu v politickom systéme spoločnosti, a tou je artikulácia záujmov rôznorodých sociálnych skupín. Čím je spoločnosť vyspelejšia, tým je štrukturovanejšia, a tým v sebe skrýva nepreberné množstvo záujmov. Aby boli politickým systémom rozpoznané, musia byť, logicky, tieto záujmy artikulované. Interpretácia fungovania a dopadu sprostredkovania týchto záujmov je záležitosťou kontextuálnou, teda musí vždy vychádzať z charakteru spoločnosti, v ktorej záujmové skupiny pôsobia.

Problematike záujmových skupín je venovaná pozornosť aj v ruskej politologickej literatúre. Autori, ktorí sa zaoberajú politickým systémom spoločnosti mapujú a popisujú záujmové skupiny pôsobiace v politickom prostredí Ruskej federácie. Kým sa budeme podrobnejšie venovať reálnej podobe záujmových skupín v Ruskej federácii, je potrebné poukázať na teoretické východiská ich prístupu k tejto problematike. Pri definovaní záujmových skupín autori poukazujú na dva základné prístupy k pojmu záujmové skupiny. Pri aplikácii *prvého prístupu* je za záujmovú skupinu považovaná iba organizovaná záujmová skupina, má formalizovanú podobu, je štátom buď povolená alebo na základe pravidiel registrovaná (povolovací alebo oznamovací princíp). Patria sem predovšetkým „*formalizované organizované asociácie, ktoré sa snažia vplývať na rozhodnutia vlády*“. *Druhý prístup*, tzv. funkcionálny, považuje za záujmovú skupinu akúkoľvek sociálnu skupinu, ktorej cieľom je ovplyvnenie politických rozhodnutí. Pokiaľ akceptujeme druhý prístup, potom autori pre definovanie záujmových skupín pracujú s formuláciou, že je to „*sociálna skupina, medzi členmi ktorej sú prítomné pevné väzby, identita, spoločné potreby a ciele (uvedomelé), pre realizáciu týchto cieľov a potrieb sa snažia vplývať na proces tvorby a realizácie štátnej politiky bez priamej účasti na verejnej moci*“. Súčasťou záujmových skupín sú i nátlakové skupiny. Je to politicky aktívna a organizovaná časť záujmových skupín, nepriamo ovplyv-

ňujúca objekty nátlaku, t.j. orgány verejnej (štátnej a samosprávnej) moci a ďalšie skupiny s cieľom prijatia alebo blokovania určitých závažných politických rozhodnutí, mohli by sme hovoriť o štátnych rozhodnutiach. Tieto skupiny sa častokrát v ruskej spoločnosti stávajú súčasťou politickej elity krajiny a získavajú charakteristické znaky vplyvnej skupiny.

Kovalenko hovorí o tom, že štruktúru nátlakových skupín si môžeme zobrazíť v podobe trojuholníka: prvý vrchol je tvorený patrónmi, t.j. vysokými úradníkmi v riadení štátu, orgánoch moci, ktorí zabezpečujú finančnú a politickú podporu skupiny. Druhý vrchol tvoria predstavitelia finančných, komerčných, výrobných štruktúr, ktorý kontrolujú ekonomické aktíva nátlakovej skupiny. Tretím vrcholom sú organizácie, ktoré zabezpečujú podporu a politickú mobilizáciu, t.j. podpora cieľov nátlakovej skupiny. Ako príklad je možné uviesť nátlakovú skupinu GAZPROM. Prvý vrchol tvoria predstavitelia vládnej elity Ruska: členovia vlády, ministri, top manažment plynovej korporácie. Druhý vrchol je tvorený vedením Gazpromu a jeho dcérskych spoločností a banky. Tretí vrchol sú aktíva Gazpromu v médiách.

V ruskej politologickej literatúre sa často stretávame s nasledovnou klasifikáciou, členením záujmových skupín: *administratívno-finančné skupiny, finančno-priemyselné skupiny, priemyselno-finančné skupiny a teritoriálne (územné) skupiny*. V takto traktovanom členení sa, podľa nás, veľmi markantne odrážajú potreby ruskej spoločnosti z hľadiska transformačného procesu po páde komunistického režimu, akcentuje sa a dostáva sa do popredia potreba popísať premenu ekonomickej sféry a rolu záujmových skupín v tomto procese. *Administratívno-finančné skupiny* sa formovali z veľkých štátnych podnikov, ministerstiev, oddelení majúcich vlastnú infraštruktúru. Najznámejšia administratívno-finančná skupina s názvom Gazprom vznikla z Ministerstva plynárenského priemyslu ZSSR a finančných štruktúr: Gazprombank a Národný rezervný fond. *Finančno-priemyselné*

skupiny vznikajú na tom základe, že veľké banky získali do svojho vlastníctva priemyselné podniky. Príkladom je skupina MENATEP, ktorá vznikla ako výsledok spojenia banky daného názvu s priemyselnou skupinou JUKOS. *Priemyselno-finančné skupiny* vznikajú na základe podnikov, ktorým banky poskytujú svoje služby a v danom tandeme (podniky) zastávajú vedúce postavenie. Príkladom je Logovaz – Sibneft – Aeroflot. *Teritoriálne (územné)* skupiny sú založené na ochrane záujmov, nepriamo spojených so špecifickými záujmami obyvateľov daného územia. Príkladom je Jamalo-nemeckij autonómny okruh a finančno-priemyselný komplex „Sibirskij aluminij“ alebo Republika Sacha-Jakutija a skupina „Almaz Rossiji-Sacha“.

Nátlakové skupiny je vhodné členiť aj na základe ich vplyvu. Môžeme medzi ne zaradiť *privilegované skupiny, skupiny periférie a nevýznamné skupiny*. *Privilegované skupiny*, to je niekoľko desiatok najsilnejších nátlakových skupín, ktoré predstavujú vládnú elitu a jej finančno-ekonomickú moc. Spravidla majú monopolné postavenie vo svojom odvetví a sú kostrou ekonomicky vládnucej elity. Pre tieto skupiny sú charakteristické neformálne vzťahy, účasť vysokopostavených štátnych úradníkov a trojstranné vzájomné vzťahy základných podskupín. V *periférnych (okrajových)* skupinách sa členstvo v sociálnej elite stáva kontroverzným (odvetvia, ktoré strácajú na svojom význame). Môžeme sem zaradiť časť novovzniknutého obchodného kapitálu, časť organizovaného zločinu a vedenie niektorých dotovaných regiónov. *Nedôležité (nevýznamné) skupiny*, sú to skupiny, ktoré sa nachádzajú na orbite (okrají) silnejších skupín alebo sa zúčastňujú na politickom obchode ako pomocníci (podporovatelia) silnejších skupín.

Spomedzi nátlakových skupín, v Ruskej federácii, ovplyvňujú zásadným spôsobom politické rozhodnutia tzv. *integrovaneé biznis skupiny*. Ich najväčší rozmach, ako aj najvýznamnejší vplyv, môžeme spojiť s koncom roka 1997. Tento typ nátlakových skupín môžeme rozlíšiť na základe ich formovania, buď vznikajú na základe integračných mechanizmov alebo na základe integračných vzťahov. Na základe *integračných mechanizmov* môžeme integračné biznis skupiny rozčleniť na dve veľké skupiny: *majetkové*, ktoré sú založené na majetkových vzťahoch a *riadiace*, formujúce sa na základe mechanizmov riadenia. Pomerne zriedkavo sa objavujú klasické holdingy. Takúto formu majú buď najrozvinutejšie skupiny v ekonomickom a riadiacom zmysle alebo štruktúry, ktoré sa formujú na báze štátneho vlastníctva. V nich sa lobbying vlastne realizuje štátnymi štruktúrami. K týmto skupinám by sme mohli zaradiť Gazprom, LUKOJ a zhruba ďalších 50 skupín, ktoré zohrávajú významnú rolu v makro alebo odvetvovej úrovni ekonomického života krajiny. Politické skupiny majú možnosť prepojenia na rôznorodé záujmové organizácie, ktoré artikulujú záujmy svojich členov a vzájomne pôsobia s orgánmi vládnej moci a riadenia na federálnej i regionálnej úrovni. Najjasnejšie sa medzi nimi vyčleňujú *biznis asociácie* ktoré plnia funkciu kolektívneho lobistu v rôznych sférach ruskej ekonomiky. Biznis asociácie a ruské reprezentatívne obchodné organizácie vo svojom vývoji prešli niekoľkými štádiami. Koniec 80-tych a začiatok 90-tych rokov bol spojený s procesom

štruktúrnej transformácie v spoločensko - politickej a ekonomickej sfére, formalizuje sa sféra podnikania. Vznikajú veľké podnikateľské organizácie, k najvýznamnejším patrí napríklad *Ruský zväz priemyselníkov a podnikateľov (zamestnávateľov)*, *Obchodno-priemyselná komora Ruskej federácie*, *Agrárny zväz Ruska*. Ich cieľom bolo patriť k najvýznamnejším podnikateľským združeniam. Práve vedeniu *Ruského zväzu priemyselníkov a podnikateľov (zamestnávateľov)* sa podarilo naladiť dialóg medzi prezidentom Ruskej federácie a zástupcami veľkého biznisu. K významným organizáciám môžeme zaradiť aj *Federáciu výrobcov Ruska (1992)*, *Asociáciu finančno – priemyselných skupín (1996)*, *Obchodno – priemyselnú komoru Ruska*, ktorá je jedinou združujúcou organizáciou podnikateľov pôsobiacou na základe špeciálneho zákona „*O obchodno – priemyselných komorách v Ruskej federácii*“. Menší vplyv majú rezortné a medzirezortné spoločenské asociácie, napríklad *Zväz priemyselníkov a árendátorov*, *Medzinárodná organizácia riadiacich pracovníkov podnikov* a pod.

Lobizmus je formou nátlaku, je procesom vplyvu na orgány štátnej moci v záujme jednotlivcov alebo skupín s cieľom prijatia alebo neprijatia tých alebo iných rozhodnutí, t.j. tých rozhodnutí, ktoré sú prijímané verejnou (štátnou) mocou. S takouto interpretáciou môžeme súhlasiť. Vznik lobizmu v Rusku môžeme vymedziť zhruba rokom 1990, je spojený s politickou transformáciou spoločnosti a s výrazným formovaním ekonomických záujmových skupín. Vznik neštátnych foriem vlastníctva v transformujúcej sa spoločnosti vytvorilo ekonomický predpoklad pre existenciu a pôsobenie ekonomického lobizmu ako aj ďalších sociálnych záujmových skupín. Aktívna lobistická činnosť ekonomických záujmových skupín je v Ruskej federácii podmienená i tým, že si štát ako „objekt nátlaku“ ponecháva v svojej pôsobnosti a právomoci nástroje na ovplyvňovanie ekonomických procesov. Štát i naďalej zostáva veľkým vlastníkom, dominantné postavenie má predovšetkým v sfére prírodného bohatstva. Orgány moci na všetkých úrovniach majú monopolné právo pridelovať rozpočtové prostriedky, to tiež vytvára predpoklady pre existenciu lobingu.

Objektom lobizmu v Ruskej federácii sú orgány zákonodarnej a výkonnej moci na všetkých jej stupňoch: administratíva prezidenta Ruskej federácie, komory Federálneho zhromaždenia a ich poslanci (vo väčšej miere Štátna дума), vláda Ruskej federácie, federálne a národné orgány výkonnej moci a administratíva subjektov Ruskej federácie. Pri charakteristike súčasného stavu lobingu v Rusku je potrebné predovšetkým poukázať na jeho neformalizovaný charakter ovplyvnený nedokonalosťou komunikačných kanálov medzi spoločnosťou a verejnou mocou, neprítomnosťou právnych noriem, ktoré by proces lobingu regulovali. Špecifickou črtou ruského lobingu je aj využívanie „osobných“ faktorov vplyvu na orgány moci, kuloárny charakter prijímania rozhodnutí vládnuou mocou, neformálne dosiahnutie a dodržiavanie väčšiny dohôd. Za pozitívny znak ruského lobingu by bolo možné považovať to, že je to nástroj samoriadenia občianskej spoločnosti. S pomocou tohto nástroja sa v spoločnosti aspoň v nejakej miere

zabezpečuje podpora alebo odmietnutie tomu alebo inému predkladanému zákonu, realizuje sa priamy alebo nepriamy vplyv na závažné politické rozhodnutia. Lobizmus umožňuje predstavovať a obhajovať spoločenské a skupinové záujmy v orgánoch štátnej moci, je to tiež spôsob harmonizácie (koordinácie) rôznorodých záujmov. Popri pozitívnych črtách lobizmu sa objavujú i negatívne jeho znaky. Jedná sa predovšetkým o používanie nezákonných foriem vplyvu na štátne mocenské orgány, jeho využívanie na obohatenie určitých sociálnych skupín.

POZNÁMKY

- 1 Pozri ALMOND, G.A. – POWELL, B.H. – STRĚM, K. – DALTON, R.J.: *Sravnitel'naja politologija sevodnja – mirovoj obzor*, ss. 122-140
- 2 PAVROZ, A.V: *Grupy interesov i lobizm v politike*. s.12
- 3 KOVALENKO, V.I.: *Sovremennaja rossijskaja politika*. s.177
- 4 Pozri KOVALENKO, V.I.: *Sovremennaja rossijskaja politika*. s.178
- 5 KOVALENKO, V.I.: *Sovremennaja rossijskaja politika*. ss.178-179
- 6 Plynárensko-priemyselná banka
- 7 Pozri ABRADUŠKINA, N.JU.: *Gruppy davlenija v transformacii političeskoj vlasti v Rossiji*. s.17
- 8 Prezidentom Ruskej federácie bol v tej dobe Boris Nikolajevič Jelcin
- 9 Pozri BINECKIJ, A.E.: *Lobbizm v sovremennom mire*. ss.182-184
- 10 Pozri nižšie lobizmus
- 11 Pozri Закон РФ от 07.07.1993 N 5340-1 (ред. от 30.12.2015) „О торгово-промышленных палатах в Российской Федерации“ (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.09.2016)

LITERATÚRA

- [1] ALMOND, G.A. – POWELL, B.H. – STRĚM, K. – DALTON, R.J.: *Sravnitel'naja politologija sevodnja – mirovoj obzor*. Moskva: ASPEKT PRESS, 2002. 536 s.
- [2] ABRADUŠKINA, N.JU.: *Gruppy davlenija v transformacii političeskoj vlasti v Rossiji*. Avtoreferat, dissertacija kandidata političeskich nauk, Moskva, 2000.
- [3] BINECKIJ, A.E.: *Lobbizm v sovremennom mire*. Moskva, 2004
- [4] KOVALENKO, V.I.: *Sovremennaja rossijskaja politika*. Moskva: MGU, 2013. 468s.
- [5] PAVROZ, A.V: *Grupy interesov i lobizm v politike*. SPb, 2008
- [6] Закон РФ от 07.07.1993 N 5340-1 (ред. от 30.12.2015) „О торгово-промышленных палатах в Российской Федерации“ (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.09.2016)
In <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&n-d=102024717&rdk=1>

PhDr. Elena Dřizová, CSc.
Katedra politologie a euroázijských štúdií
FF UKF Nitra

KTO SÚ ŽIDIA? (VYBRANÉ ASPEKTY ŽIDOVSKÉJ IDENTITY)

I. ČASŤ

PhDr. Miriam Mlyneková, PhD.

Katedra politológie a euroázijských štúdií FF UKF Nitra

Mlyneková, M.: Who are Jews? (Selected Aspects of Jewish Identity.)
CIVITAS, 2018, Vol. 24, No. 54, p. 8

The first part of the text focuses on answering the question Who is a Jew? Describes the ritual of conversion. Judaism is not just a religion, it is actually a way of living that encompasses the whole human lifecycle from birth to the end of life. Part of the Jewish identity is the knowledge of the religious texts of the Torah, Tanach, and Talmud. In the second part, the text focuses on important events in the life of a practicing Jew: the child birth, the ritual of the circumcision and the redemption of the first-born, the bar mitzvah and the bat mitzvah. Marriage and building a Jewish home. The last major event in the life of a Jew is death.

» Keď skúmame identitu skúmame tradície, históriu, postoje, hodnoty, predstavy či vzťahy, ktoré sú pre daného človeka, skupinu, komunitu či etnikum významné – určujúce. Práve identita sa stáva

klúčom k pochopeniu (či nepochopeniu) vzťahov medzi jednotlivcami, skupinami i etnikami v spoločnosti. Nie je mnoho identít, ktoré sa spájajú s toľkými rôznymi predstavami, stereotypmi, klišé a pred-

sudkami ako práve identita židov/Židov.¹ Existuje množstvo spôsobov ako židovskú identitu uchopiť, ako ju vnímať a chápať.

Judaizmus má viac ako tritisíc ročnú históriu

kladenia a hľadania odpovedí na rôzne otázky. K tým zásadným patria: „Kto je žid?“ a „Čo znamená byť židom?“ Podľa *halachy*² je židom ten, kto sa narodil židovským rodičom, konkrétne židovskej matke³ alebo konvertoval (*gijur*) a prijal podľa židovského zákona judaizmus (*proseljta*). Ak sa narodí dieťa v zmiešanej rodine, kde otec je žid a matka nie, dieťa musí konvertovať, aby bolo pokladané podľa tradície za žida. Konverzia je komplikovaná a zdĺhavý postup. Čo nie je samoúčelné, je potrebné dosiahnuť, aby ten/tá ktorý/á chce prestúpiť bol/a o svojom kroku hlboko presvedčený/á. V rámci procesu konverzie je kandidát/ka niekoľkokrát rabinom odmietnutý/á a musí preukázať vytrvalosť. Prebieha množstvo diskusií s rabinom, aby bolo jasné, či si budúci žid či židovka uvedomuje farchy, ktorú na seba týmto rozhodnutím berie. Ďalším krokom je štúdium, je potrebné poznať Tóru, zákony a čiastočne hebrejčinu. Muž musí poznať pravidlá modlenia a čítania Tóry v synagóge. Žena pravidlá pri vedení kóšer domácnosti a *nidu*, teda rituálnu čistotu v manželstve.⁴ Obdobie konverzie môže trvať aj niekoľko rokov, podľa nárokov jednotlivých rabinov. V súčasnosti veľké rabináty majú svoje pravidlá a *gijur* obvykle trvá jeden až tri roky. Pre ženu je tento proces relatívne jednoduchý, zahŕňa tiež prvú návštevu rituálneho kúpeľa (*mikve*) a príslušné očistné úkony, ktoré sa stanú jej pravidelnou rutinou.⁵ Pri svojom prvom očístnom kúpeľi dostane aj svoje židovské meno. U mužov je postup podobný, tiež navštevujú *mikve*, no konverziu muža sprevádza aj rituál obriezky. Môžeme s kľudným svedomím predpokladať, že ak sa dospelý muž rozhodne absolvovať tento zákrok, je pevne presvedčený o správnosti svojho konania a naozaj vie, čo robí. Človek, ktorý prešiel náročnou cestou konverzie k judaizmu je vysoko cenený, pretože objavil silu judaizmu a na rozdiel od rodeného žida sa preň vedome rozhodol. Židovstvo nezískava, na rozdiel od kresťanstva, nových stúpcov misiami.

Judaizmus nie je „iba“ náboženstvo, je to spôsob života, ktorý si *proseljta* musí osvojiť. Zahŕňa celé ľudské konanie od narodenia až do konca života. Dáva odpovede nielen na náboženské otázky ale veriacemu a praktikujúcemu židovi dáva možnosť žiť v harmonickej rovnováhe, dáva jeho životu vyšší zmysel. Rituály pripomínajú B-oha⁶, mravné hodnoty a odkazujú na minulosť a tradíciu. Život praktikujúceho žida je určený *micvot* náboženskými predpismi (príkázaniami, požehnaniami). Existujú rôzne *micvot*: vyjadrené v Tóre, a teda predpísané biblickým zákonom i odvodené talmudskými učencami, a sú teda talmudskou tradíciou. Existuje 613 príkázaní: 248 je formulovaných pozitívne (príkazy, *micvot ase*) a 365 negatívne (zákazy, *micvot lo ta'ase*).⁷ *Micvot* je tiež možné deliť na tie, ktoré určujú vzťah človeka a B-oha a tie, ktoré riadia medziľudské vzťahy. Časť *micvot* je viazaných na obdobie existencie Chrámu,⁸ a preto je v dnešnej dobe použiteľných celkovo 270 *micvot*. Plnenie *micvot* je viazané na vek, nie je vyžadované od neploletých: chlapcov, ktorí sú mladší ako trinásť rokov a dievčatá, mladšie ako 12 rokov. Z niektorých sú vyňaté aj ženy ako napríklad spoločná modlitba s *minjanom*, modlitby s *talitom* a *tfillin*.⁹

Micve je možné vnímať ako posvätný záväzok, ako bremeno, ktoré žid nesie, ale je tiež potrebné

vnímať ho ako pozitívny a radostný údel.¹⁰ Preto sú *micvot* chápané aj ako požehnanie. Dodržiavanie *micvot* môže byť náročné, avšak veriaci židia hovoria jedným dychom aj o veľkej vnútornej slobode: „pre veriacich sa stalo slobodou jasné vedomie, čo je zlé a čo je dobré, čo je spravodlivé a čo nie. Striktné dodržiavanie pravidiel, táto disciplinovanosť dáva veriacemu človeku veľkú vnútornú slobodu.“¹¹

Súčasnou židovskej identity je znalosť Tóry a ďalších náboženských textov judaizmu. Neustále štúdium Tóry je dedičným právom a svätou úlohou každého žida. Tóra je návodom na rozlíšenie dobra a zla. Tóra je prvou časťou hebrejskej Biblie, ktorá sa označuje ako *Tanach*. Tóra v hebrejčine znamená „zákon, vodítko, návod, učenie“ z gréčtiny pochádza označenie *Pentateuch* (Päť päťnásť zákona, Päť kníh Mojžišovych).¹² Z praktického hľadiska bol celok rozdelený do päťk zvitkov, približne rovnakej dĺžky. Celé židovské náboženské písomníctvo vychádza práve z Tóry, celé generácie rabinov ju vykladali, diskutovali a aktualizovali jej obsah.

Podľa tradície Tóru židovskému ľudu predložil Mojžiš,¹³ ktorému obsah zveril B-oh, preto sa vníma ako posvätný text (slovo B-ožie). Mojžiš je ústrednou postavou Tóry a jednou z najvýznamnejších postáv judaizmu a židovských dejín vôbec. Ak Abrahám bol praotcom, Mojžiš počas exodu kreoval židovský národ – je ho možné chápať ako zástihu tradície a jej trvania,¹⁴ bol výnimočný no nie nadčlovek. Pochybuje o sebe: „Kto som ja, aby som šiel k faraónovi a vyviedol Izraelcov z Egypta?“ (Ex. 3,11) Nebol to on kto formuloval zákony, v tomto zmysle bol skôr akýmsi B-ožským médiom. Preto v *Zákone* neexistuje rozdiel medzi náboženským a profánnym, medzi občianskym, trestným a mravným zákonom, všetko je v jednom. Legislatíva v celom *Pentateuchu* pochádza od B-oha a žiadnemu izraelskému kráľovi nebolo dovolené formulovať iný zákonník.¹⁵ Vznik Tóry historici zaraďujú do obdobia 3500 rokov.¹⁶ Obsah a formulácie boli v tej dobe zrejme šokujúce a nesmierne náročné na abstraktné myslenie. Predstava jediného B-oha, ktorý je všade a nemá svoju podobu, B-oha požadujúceho to, čo dnes chápeme ako základné morálne imperatívy.¹⁷ Desatoro prikázaní ako abstrakt B-ožieho Zákona odovzdal Mojžišovi B-oh na hore Sinaj a bolo následne vyryté do dvoch kamenných „dosiek zmluvy“ (*šnej luchot ha-briť*).¹⁸

V súvislosti s neskorším editovaním Tóry do písomnej podoby sa spomína skupina učiteľov, pisárov (*soferim*) pod vedením kňaza Ezdráša.¹⁹ Jemu sa pripisuje reforma náboženstva a B-ohosluby po návrate z babylonského exilu (4.-5. st. pred obč. letopočtom). V tomto období môžeme hovoriť o judaizme jednak ako o náboženstve Chrámu, tak i o náboženstve knihy.

Je dôležité si uvedomiť, že v judaizme je autoritou samotný B-oh. Židovstvo nepozná cirkevnú hierarchiu, tak ako ju poznáme napríklad u rímskokatolíckej cirkvi, neexistuje žiadny najvyšší rabin, ktorý má absolútny nárok na výklad Zákona a ostatní rabini by ho rešpektovali bez diskusie. Judaizmus je postavený práve na diskusií, ba dokonca je možné diskutovať (pri všetkej úcte a bázní i hádať sa) aj so samotným B-ohom.²⁰ Diskusia (rozhovor, polemika) je významnou súčasťou židovskej identi-

ty. Starší ľudia poznajú príslovie „vyzerá to tu ako v židovskej škole“ pre situáciu, kde je hluk, chaos a zmätok. Takto na prvý pohľad vyzerá dianie v synagóge.²¹ Paul Spiegel vysvetľuje: „*Dom Boží je domom otca, i keď otca nebeského. Preto sa tu tiež bez hanby správam ako v dome svojho fyzického otca. Po druhé, synagóga je niečo viac ako miesto pre konanie posvätné, pokornej bohoslužby.*“²²

Ustáleným termínom pre Bibliu je v hebrejčine *Tanach* čo je vlastne *akrostich* pre Tóru, *Nevi'im* (Proroci) a *Ktuvim* (Spisy). Pôvodným jazykom *Tanachu* je hebrejčina, okrem častí Daniel a Ezra, ktoré boli napísané aramejsky. Celkovo obsahuje 39 kníh pričom *Talmud* uvádza 24. Neznamená to, že by niektoré knihy talmudskí učenci vypustili, iba ich zlučujú, pričom rozsah zostáva identický.

Pojem *Talmud* pochádza z hebrejského slova *limod* (učiť sa). *Talmud* je monumentálna diskusia.²³ Aj *Talmud* pôsobí na prvý pohľad ako zmätok, obsahuje príbehy, konflikty myšlienok, citáty, argumenty i protiargumenty, avšak má svoju vnútornú logiku. Elie Wiesel hovorí, že „*Talmud znamená tiež rozhovor s žijúcimi a tými, ktorí žili pred nami. Všetci sú našimi partnermi v dialógu. Našími druhmi i sprievodcami. Všetci sa pletú do našich záležitostí, ako sa pletú do záležitostí svojich súčasníkov.*“²⁴ Ak si niekedy kladieme otázku „Prečo je medzi židmi toľko nositeľov Nobelových cien?“ jednou z logických odpovedí je tradícia diskusie, argumentovania a obhajovania rôznych názorov. Nie dogma, ale tolerancia a rešpekt, aj k názorom menšiny. Rešpekt k hodnotám a zároveň diskusia o nich. Stavba nových poznatkov na základoch tradície a jej dôkladnom poznaní. Elie Wiesel považuje *Talmud* za symbol víťazstva nad intoleranciou. Aj po konečnej editácii podoby *Talmudu* (6. st.) náboženské texty a diskusie pokračovali, pokračujú dodnes a zrejme budú pokračovať, dovtedy kým bude judaizmus existovať.

V židovstve neexistuje „autorizovaný“ prostredník medzi B-ohom a človekom. Neexistuje ani inštitút spovede či odpustku. Dôležité je konanie človeka, ktorý sa zaň zodpovedá priamo B-ohu.²⁵ Ak si pozrieme muzikál *Fidlikant na streche* a počujeme Tovejho debaty s B-ohom, môžu nám pripadať úsmevné, no práve ony vystihujú typické židovské uvažovanie i logiku. Veľmi podobný pocit navodzuje i židovský humor.²⁶ Karel Poláček o židovskom humore napísal: „*Je to poetický výraz rasy, ktorá prežila veku v opovrnutí, v ústrkoch a ponižení. Židovskému ľudu nebolo dopriate, aby vybijal svoju energiu v usilovaní sa o hodnosti, o svetskú moc a v činoch vojnových. Počas dňa sa žid zaoberal obchodom, lichvou, lekárstvom a inými opovrnutiami hodnými zamestnaniami. Večer potom stiahol záclony, odlúčil sa od sveta a usadil sa k stolu, aby premýšľal a mudroval nad svätým písmom a Talmudom. Namiesto činu miloval slovo. Svoju náklonnosť venoval logike. Našiel zalúbenie nielen v logikom obsahu slova, ale vedel tiež pochopiť druhú, skrytejšiu stránku slova, ktorá je daná deťom a básnikom, ale je neznáma ľuďom hlučným a svetským: pochopil, že slovo má mocnú silu asociatívnu, a že vie žiť samostatne. Dialektika teologických spisov prešla židom do krvi. Preto židovské anekdoty vynikali svojou britkou formou a logickým obsahom.*“²⁷

Rabín nie je prostredníkom, je učiteľom, sprievodcom a môže byť i spolumodiacim sa. Je kvalifikovaný vykladať *Tóru* a zároveň nábožensky vedie židovskú komunitu. Autorita rabína je postavená na jeho vedomostiach a spôsobe života. Generácie rabínov formovali podobu židovských tradícií a zvykov.

Tradície behu života vychádzajú z *Talmudu*, kde sa uvádzajú povinnosti všetkých členov rodiny a pre vzájomný vzťah medzi rodičmi a deťmi stanovuje nasledujúce: „*Povinnosti otca voči synovi sú: obrezať syna, vykúpiť ho (pokiaľ bol prvorodený), učiť ho Tóre, oženiť ho, učiť ho obchodu; a iní hovoria – naučiť ho plávať.*“²⁸

Narodenie dieťaťa je v židovskej komunite tak, ako aj v iných kultúrach zásadná udalosť, je to zároveň plnenie biblického príkazu „*Budte plodní, množte sa, naplňte zem a podmaňte si ju ...*“ (Gn. 1,28). Dieťaťu (jeho počatiu, narodeniu, výchove a vzdelaniu) je v judaizme venovaná veľká pozornosť, je to logické, nakoľko práve ono je nositeľom tradície a identity, ktorá bude následne odovzdávaná ďalším generáciám. Narodenie každého dieťaťa sa v Biblii považuje za B-ozie požehnanie, avšak existuje rozdiel v prístupe k narodeniu chlapca a dievčaťa. Biblia uvádza niekoľko pasáží, kde sa preferuje narodenie chlapca napr. „*... ak príde na svet muž, má v ruke bochník chleba, zatiaľ čo ak prichádza žena, neprináša so sebou nič.*“ (Nida 31b). Existuje však aj tradícia, ktorá preferuje narodenie dievčaťa, pretože tak je zaručené pokračovanie judaizmu. Rabínske autority riešia aj otázku prerušenia tehotenstva: „*ak je ohrozený život matky, je potrat povolený (tzv. ochrana života matky – pikuach nefesh alebo úcta k duši), avšak iba do doby, než sa časť narodeného dieťaťa dostane z matkinho lona von.*“²⁹

Jeden z najvýznamnejších rituálov v judaizme je obriezka *brit mila*.³⁰ Niekedy býva obriezka uvádzaná ako paralela s kresťanským krstom, čo je však veľmi nesprávna úvaha. Krstom sa človek stáva kresťanom a zbavuje sa dedičného hriechu, v židovskej tradícii sa človek rodí čistý a bez hriechu. V judaizme sa dieťa (narodené židovskej matke) rodi ako žid a zostáva ním po celý život. *Bris* je viditeľné znamenie zväzku medzi Abrahámom a B-ohom: „*Boh povedal Abrahámovi: »A ty budeš zachovávať moju zmluvu, s tebou i tvoje potomstvo po tebe, z pokolenia na pokolenie. A toto je moja zmluva, ktorú budete zachovávať medzi mnou a vami, to znamená tvojím potomstvom po tebe: nech je obrezaný každý z vás, kto je mužského pohlavia. Dáte si obrezať mäso svojej predkožky a to bude znakom zmluvy medzi mnou a vami. Každý váš muž, keď bude mať osem dní, každý z vás, kto je mužského pohlavia, bude obrezaný, z pokolenia na pokolenie. Či sa už narodí v dome, alebo bude kúpený za cenu striebra od akéhokoľvek cudzinca, ktorý nie je z tvojho potomstva, treba obrezať toho, kto sa narodil v dome, a tiež toho, kto bol kúpený za cenu striebra. Moja zmluva bude vyznačená na vašom tele ako večná zmluva. Neobrezanec, ten, kto je mužského pohlavia a nebude mu odrezané mäso predkožky, bude vylúčený zo svojho príbuzenstva: porušil moju zmluvu.«*“ (Gn. 17, 9-14). Zároveň uskutočňuje *moheľ*, ktorý je na tento zárok vyškolený.³¹ Obriezka vyzerá ako barbarský rituál, dieťa plače, pretože pociťuje bolesť (nepoužíva sa žiadne

anestetikum). No nezanecháva žiadne traumy, ani iné zdravotné následky. Počas obriezky je oznámené (obvykle otcom) meno dieťaťa. Po obrade zvyčajne nasleduje zábava, veď dieťa zaisťuje pokračovanie židovského národa. Obriezka sa samozrejme týka iba detí mužského pohlavia. Ak by bol chlapec chorý, alebo nedosahoval dostatočnú pôrodnú váhu *bris* sa odkladá na neskôr. V prípade, že sa v rodine vyskytla hemofília rituál sa nevykoná. Život a zdravie dieťaťa má prednosť pred znamením zmluvy. Meno novonarodeného dievčaťa je oznámené v synagóge a odriekava sa *kiduš* (požehnanie) a oslavuje sa rovnako, ako keď sa narodí chlapec.

V prípade prvorodeného syna sa na 31. deň jeho života uskutočňuje obrad *pidjon ha-ben* (vykúpenie prvorodeného syna). „Prvorodenstvo“ sa viaže na matku, ak sa vdovec opätovne ožení so ženou, ktorá nemala deti, jej najstarší syn sa musí tiež vykúpiť. Ak sa vydá vdova a má s novým mužom opäť syna, tento sa už nevykúpuje. Prvorodený sa v hebrejčine nazýva *bechor* je potrebné ho vykúpiť, pretože prvorodení a prvé plody boli v staroveku zasvätené B-ohu. *Bechor* sa vykúpuje za päť šekelov striebra. V súčasnosti rázi izraelská banka špeciálne šekely práve na túto príležitosť.

Trináť rokov po *brit mila* prichádza v rodine chlapca opäť veľmi dôležitá udalosť – *bar micva* (syn prikázania). Po tomto obrade sa chlapec stáva nábožensky dospelým. V židovskej rodine sa dieťa vychováva podľa tradície to znamená stravovať sa kóšer, učiť sa *Tóru*, dodržiavať šabat a podobne. Avšak až keď chlapec dovŕši trinásť rokov má právo byť vyzvaný predčítať z *Tóry* v synagóge, byť súčasťou *minjanu*, pri modlitbe si uväzovať *tfilin*, vyžaduje sa od neho plné nasadenie a zodpovednosť pri plnení *micvot*. Pri obrade je chlapec v synagóge vyzva-

ný k čítaniu z *Tóry* čo sa nazýva *alija Tóra* (výstup k *Tóre*).³² Obvykle sa v rodinách uskutoční oslava venovaná chlapcovi a jeho deň mu pripomínajú aj darčeky, ktoré dostal. *Bar micva* pre chlapca znamená jednak plnenie náboženských povinností ale tiež prípravu na ďalší krok v židovskom živote muža a to na manželstvo.

Ženským ekvivalentom mužského *bar micva* je *bat micva* (dcéra prikázania), to znamená dosiahnutie dospelosti pre dievča. Podľa *halachy* dievča dosahuje plnoletosť jeden deň po dvanástych narodeninách. V minulosti a v tradičných ortodoxných komunitách sa *bat micva* špeciálne neslávila, pretože žena sa nepodíela na verejnom náboženskom živote. Ale postupom doby vznikla istá potreba zdôrazniť predel, kedy sa dievča stáva dospelou.³³ Judaizmus akceptuje aj fakt, že dievčatá sa rýchlejšie biologicky aj duševne vyvíjajú.

Ďalším zásadným krokom v židovskom živote je svadba – založenie židovskej rodiny, židovského domova. V *Tóre* i *Talmude* sa na viacerých miestach uvádza, že život bez partnera nie je plnohodnotným životom, nie je naplnený a človek skutočne dozreje až uzatvorením manželstva.³⁴ Povinnosť uzavrieť manželstvo a splodiť deti vyplýva zo Zákona.³⁵ Naplniť túto povinnosť je treba medzi 18-tym a 20-tym rokom života inak na seba dotýčný privolá hnev B-oha. Neskoršia tradícia dovoľuje mužom posunúť túto hranicu až medzi 30 a 40 rokov. Dovoľené je to preto, aby mohol jednak študovať *Tóru*, no i postarať sa o rodinu.³⁶

Ak pri *brit mila* i *bar micva* bol zásadný muž (chlapec) práve tu získava svoju významnú úlohu žena, ako autorka a ochrankyňa židovského domova. Spiegel hovorí: „*Židovská manželka je zodpovedná za židovskú atmosféru domova, varí kóšer,*

deti vychováva židovsky. Obzvlášť významný je rodinný stôl. Pri ňom sa počas šabaty a sviatkov tradične večeria a obeduje, otec rodiny tu vyslovuje tradičné požehnanie – kiduš – nad vínom a láme chleba. Žena postaví na stôl počas šabaty a sviatkov príslušné sviečky, s požehnaním ich zapáli a prosí v modlitbe o blaho svojej rodiny.³⁷

Prvý krokom k svadbe bolo zasnúbenie (*erusin*). Talmud uvádza tri spôsoby zasnúbenia ženy: finančný – žene bol daný istý obnos peňazí, písomný – bola vyhotovená listina o zasnúbení, sexuálny – pohlavný styk. Každý z týchto spôsobov musel byť sprevádzaný ženichovým vyhlásením: „Si mi zasnúbená týmito peniazmi (týmto dokumentom, sexuálnym stykom) podľa Zákona Mojžišovho a Izraela.“³⁸ Snúbenec nemal povinnosť (finančne) podporovať svoju snúbenicu, ak sa svadba uskutočnila do dvanástich mesiacov od *erusin*. Zasnúbenie mohlo byť zrušené iba rozvodom alebo smrťou. Dôležitú úlohu v rámci zasnúbenia už od stredoveku zohráva *šadchen* (dohadzovač/ka). Úlohou *šadchena* je sprostredkovanie svadby. Jeho/jej funkcia, obzvlášť v komunitách, kde kontakt medzi mladými ľuďmi opačného pohlavia bol veľmi obmedzený, bola veľmi dôležitá. Profesionálny *šadchen* plnil dôležitú spoločenskú úlohu – zháňal informácie o potencionálnych nevestách či zaťoch, mapoval rodinné prostredie, z ktorého kandidáti na manželstvo vzišli.

Svadobný rituál má svoje pravidlá ako napr. ženich a nevesta sa pred obradom nevidia dvadsaťštyri hodín, niekde dokonca celý týždeň. Deň pred svadbou sa postia a navštívia (každý zvlášť) rituálny kúpeľ *mikve*. Súčasťou obradu je podpísanie svadobnej zmluvy *ktuby*.³⁹ Svadba v synagóge má veľmi slávnostný charakter, je vyzdobená *chupou* (svadobným baldachýnom), žena dostáva od muža svadobný prsteň, prečíta sa *ktuba*, odrieka sa požehnanie nad pohárom vína, z ktorého sa potom mladomanželia spoločne napijú. Následne sa pred muža položí prázdny pohár, ktorý musí rozbiť. Črepy prinášajú šťastie a zvuk rozbitého skla má odohnať démonov, ale v tomto prípade ide predovšetkým o pripomienku zničenia Chrámu.⁴⁰ Po rozbití pohára všetci hostia unisono volajú *Mazel tov!* (Vela šťastia!) Judaizmus je náboženstvo, ktoré má aj svoj pragmatický rozmer a akceptuje aj rozvod *gerušin*, ktorý sa uskutočňuje rozvodovou zmluvou *get*. Pri rozvode má silnejšie postavenie muž, izraelský rabinát je doteraz upozorňovaný na nevýhodné postavenie žien v tejto otázke.

Poslednou veľkou udalosťou v živote žida je smrť. V čase smrti by človek nemal byť sám, zhromažďí okolo seba rodinu a blízkych, ktorí spoločne s ním odriekajú *Viduj* (vyznanie), vyznanie viery (*Šma Jisra'el*) a žalmy. Keď dotyčný zmrie v dome sú otvorené všetky okná a všetka voda, ktorá sa nachádza v dome má byť vyliata. Telo sa kladie na zem a zahalí sa plachtou. Muž je zahalený svojim *talitom* a *cicit* sa odstrihnú. Majú pripomínať B-oha, túto pripomienku však mŕtvy nepotrebuje. Prípravy pohrebu zabezpečuje *chevra kadisha* (sväté bratstvo).⁴¹ Telo pred pohrebom podstupuje *taharu* (očistenie).

V Jeruzaleme je zvykom pochovávať zosnulého v deň smrti aj keby sa mal pohreb odohrať v noci. Na iných miestach je možné, aby uplynula

dlhšia doba (ak napr. deti zosnulých musia cestovať zo vzdialených krajín). Vystavovanie mŕtvych judaizmus neuznáva, pretože telo by to ponížovalo a duša je už na ceste do iných svetov. Každý žid, bez ohľadu na svoje spoločenské postavenie, majetok, je pochovaný v identickej jednoduchej drevenej truhle. V Izraeli sa dokonca nepoužíva ani tá a mŕtvy je zabalený do veľkého kusu látky, a tak sa spustí do hrobu.⁴² Spolopenie je zakázané, pretože keď príde Mesiáš a všetci znovu povstanú, musia mať možnosť vrátiť sa do svojich tiel. Verí sa tiež, že duše mŕtvych sa bezprostredne po smrti ocitnú pred nebeským súdom, to je zároveň aj jedným z dôvodov rýchleho pohrebu po smrti. Synovia za svojich rodičov odriekajú *kadiš*.⁴³ Ak zosnulý nemá syna, odrieka *kadiš* jeho otec, ak už nie je nažive, jeho bratia. Recitáciou tohto chválospěvu pokračuje reťazec židovskej tradície od zosnulého na ďalšiu generáciu. Ten kto stratil rodičov, odrieka jedenásť mesiacov *kadiš* pri všetkých troch každodenných bohoslužbách. Tiež sa odrieka aj v budúcich rokoch na výročie (*jarcajt*) skonu zosnulého. Zároveň toto výročné modlenie sa za mŕtvych rodičov umožní ich dušiam vystúpiť stále vyššie a vyššie vo svete, ktorý nepoznáme. Kabalisti veria, že *kadiš* slúži aj ako „obhajoba“ zosnulého a pomáha mu alebo jej pri súde, ku ktorému dochádza v priebehu prvého roku po smrti.

Obdobie smútku sa líši: za rodičov trvá smútok dvanásť mesiacov, za iných príbuzných tridsať dní. Najbližší príbuzní si na znamenie smútku roztrhnú kus odevu. Najhlbší smútok trvá sedem dní po skone a označuje sa *šiva* (sedem). Sedí sa na malých stoličkách alebo na zemi bez topánok a nevychádza sa po celých sedem dní z domu. *Šiva* sa sedí obvykle v dome zosnulého. Príbuzní alebo priatelia trúchliacim nosia jedlo (*se'udat ha-vra'a*, pokrmy útechy)⁴⁴ a nenechávajú ich samotných. Muži sa nechodia modliť do synagogy ale do domu smútku.⁴⁵ Potom nasleduje *šlošim* (tridsať). Smútiaci sa prezlečú do iných šiat a môžu sa opäť venovať svojim povinnostiam. Muži sa počas tohto obdobia neholia a nestrihajú si vlasy, strihanie vlasov je zakázané i pre ženy, nezúčastňujú sa žiadnych osláv alebo zábavy a nepočúva sa hudba. Na tridsiaty deň je predpísaná návšteva hrobu, odriekajú sa modlitby i *kadiš*, pričom je potrebný *minjan*. Kedykoľvek žid príde na hrob položí naň kameň na znamenie rešpektu i ako znamenie, že bol hrob navštívený.⁴⁶ Zvyšných jedenásť mesiacov po *šlošim* najbližší príbuzní žijú z náboženského hľadiska relatívne normálne. Avšak nezúčastňujú sa žiadnych osláv, ak by sa mala v rodine uskutočniť svadba odloží sa na budúci rok. Je zaujímavé, že partner zosnulého po *šlošim* už nie je trúchliacim (tými sú len potomkovia a blízki príbuzní). Podľa *Tóry* človek nemá ostať sám a má vstúpiť do manželského života čo najskôr.

Ak zosnulý plnil *micve* bol súcitný a spravodlivý prežil plný, zmysluplný a šťastný život. Jedna časť životného cyklu sa naplnila, no židovský život pokračuje ďalej.

(pokračovanie)

POZNÁMKY

- 1 Slovenský jazyk v rámci svojho pravopisu rozlišuje žida ako človeka hlásiaceho sa k judaizmu a Žida ako príslušníka židovského národa. Vzhľadom k tomu, že v nasledujúcom texte sa významy „žid“ v náboženskom zmysle a „Žid“ v etnickom význame budú prelínať, budeme používať jednotné pomenovanie „žid“.
- 2 *Halacha* je doslovne „postup“ – korpus židovského zákona, právny systém judaizmu.
- 3 Dedenie židovstva tzv. po praslici má korene v hlbokjej histórii, kedy neexistovalo genetické testovanie. Nevychádza sa samozrejme z predpokladu, že židovské ženy mali blízko k nevere svojim židovským manželom ale v biblických dobách (a nielen v nich) bolo bežnou praxou znásilňovať ženy nepriateľov. *Halacha* vnímala aj takto počaté deti ako súčasť židovského spoločenstva. Židovské právo nepozná pojem „ne-manželské dieťa“.
- 4 NEWMAN, J. – SIVAN, G. *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů*. s. 247-248., SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?* s. 13-17.
- 5 Návšteva *mikve* nie je iba záležitosťou očisty tela, hoci rituálne kúpele mali aj tento pozitívny zdravotný rozmer. Rituálny kúpeľ je alegóriou samotného stvorenia. Voda je symbolom počiatku stvorenia. Ak sa človek potrebuje očistiť, nech je nečistota akákoľvek, najlepšou cestou k jej zmytíu je návrat k prvotnému prameňu. Je to symbolické stvorenie „nového človeka“. Rituálny kúpeľ v *mikve* sa týka mužov i žien, v prípade žien je súčasťou dodržiavania *nidy*.
- 6 Biblia pozná rôzne pomenovania pre B-oha napr. *El* „Hospodin“, *El Šadaj* (B-oh Všemohúci), *El Olam* (B-oh Večný), *Eloah* (B-oh), *Adonaj* (môj Pán) atď. Používa sa tiež tetragramaton (meno zo štyroch písmen, *šem ha-meforaš*) JHVH. JHVH sa obvykle nevyslovuje, v kresťanskej tradícii sa ujala nie celkom správna forma „Jehova“. Zbožní židia sa vyhýbajú aj vysloveniu *Adonaj* mimo synagogy. Z úcty k tradícii bude tento text používať formu B-oh.
- 7 Podľa tradície 248 zodpovedá počtu údov a orgánov v ľudskom tele a 365 je dní v solárnom roku.
- 8 Chrám bol centrom náboženského a politického života židov do roku 70. Prvý Chrám dal postaviť kráľ Šalamún na hore Moria (dnešná Chrámová hora) ako pevnú stavbu, ktorá nahradila prenosnú svätyňu, v ktorej bola uložená Archa zmluvy s doskami desatora. Šalamúnov Chrám bol zničený v roku 586 p. obč. letopočtom kráľom Nabukadnezarom (I. *churban*). Po návrate z babylonského vyhnanstva bol postavený nový Chrám. Veľkolepú rekonštrukciu uskutočnil na začiatku 1. st. obč. letopočtu Herodes. Druhý Chrám bol definitívne zničený Rimanmi v r. 70 (II. *churban*). Posledné zvyšky opevnenia Chrámu sú dnes jedným z najposvätejších miest judaizmu – Západný múr (tzv. Múr nárekov).
- 9 *Minjan* je modlitebné minimum desiatich nábožensky dospelých mužov (nad 13 rokov), je potrebný na vykonanie verejnej pobožnosti. *Talit* je obdĺžnikový modlitebný šál, spája sa s prikázaním nosiť strapce (*cicít*). *Tfilin* sú modlitebné remienky s čiernymi krabičkami, ktoré obsahujú predpísané biblické pasáže. Nosenie *tfilin* sa spája s biblickým *micvot* uvádzaným v Tóre, ktoré požadovalo nosiť „znamenie na tvojej ruke“ a „pamiatku medzi tvojimi očami“.
- 10 Povinnosť dodržiavať 613 *micvot* bola daná na hore Sinaj výhradne židovskému ľudu. Pre všetkých ostatných ľudí platí sedem noachických prikázání: šesť zákazov – uctievanie modiel, vraždy, smilstva a incestu, jenieženie živých zvierat, preklínanie B-oha a krádeže; a jedno pozitívne: ustanoviť spravodlivé súdy.
- 11 SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?* s. 26.
- 12 Prvá kniha Mojžišova: Genesis (*Be-rešit*) – delí sa na dve nerovnaké časti prvotné dejiny (pôvod sveta – po-

- pisuje stvorenie vesmíru i človeka, jeho pád i potopu, Noeho i jeho potomkov) a dejiny patriarchov počnúc Abrahámom, otcom vyvoleného ľudu. Jemu B-oh za vieru a poslušnosť slúbi potomstvo a Zem zasľúbenú; Druhá kniha Mojžišova: Exodus (*Šemoť*) – rozoberá vyslobodenie, útek a putovanie z Egypta i Zmluvu na Sinaji. Práve počas putovania nadiktuje B-oh Mojžišovi svoj Zákon; Tretia kniha Mojžišova: Leviticus (*Va-jikra*) – má legislatívny charakter. Popisuje jednotlivé rituály a predpisy; Štvrtá kniha Mojžišova: Numeri (*Be-midbar*) – sa vracia k putovaniu v púšti; Piata kniha Mojžišova: Deuterónómium (*Devarim*) – má zvláštnu štruktúru je to súpis civilných i náboženských zákonov, ktoré sú vložené do veľkej Mojžišovej reči.
- 13 Mojžiš je významná postava troch abrahámovských náboženstiev (judaizmus, kresťanstvo, islam), prorok a zároveň charizmatik vodca ľudu počas putovania púšťou. Prípisyje sa mu zásluha vytvorenia identity židovského národa. Počas putovania vytvoril z Izraelitov spoločnosť so vlastnou hierarchiou, armádou i administratívou.
- 14 Podľa biblickej tradície B-oh uzatvoril „Zmluvu“ s Abrahámom, ktorú potvrdil on aj jeho syn Izák obriezku (*brit mila*). Prostredníctvom Mojžiša uzatvára B-oh zmluvu s celým ľudom a znamená „Jahve je Boh Izraela a Izrael je jeho ľudom.“ Na B-ozí príslub vernosti musí Izrael odpovedať tiež sľubom vernosti, táto vernosť je vyjadrená darovaním Zákona (*Tóry*) na strane B-oha a zároveň jeho prijatím na strane Izraelcov. Pozri. KÜNG, H. *Židovství*. S. 50.
- 15 Je to zároveň aj jeden z dôvodov prečo štát Izrael nemá ani v súčasnosti písanú Ústavu.
- 16 FRANEK, J. *Judaizmus*. s. 12.
- 17 Západná civilizácia stojí na troch „vrškoch“: hore Sinaj, ktorá reprezentuje Desatoro a teda prirodzený zákon civilizovaných národov; gréckej Akropole symbolizujúcej múdrosť a filozofiu; rímskom Kapitole, ktorý je symbolom rímskeho práva.
- 18 Gréckym ekvivalentom je *Dekalog* (desať slov).
- 19 Ezdrášovým dielom je písomná kodifikácia starých textov *Tóry*. V jeho dobe sa jednalo o bytie či nebytie národa, pretože za ľud miešal s cudzincami, čo sa Ezdrášovi nepáčilo a prinútil mužov rozísť sa so svojimi pohanskými ženami. Vtedy išlo o samostatnú existenciu, bolo potrebné zvoliť drastickú metódu.
- 20 Existuje porekadlo: „Tam kde sa stretnú dvaja židia, tam sú minimálne tri názory.“
- 21 Synagóga (gr.) môže byť chápaná aj ako škola. Je to miesto náboženského, vzdelávacieho i spoločenského života židov (je to stredisko obce, škola i spoločná miestnosť). Ustáleným hebrejským označením pre synagógu je *bejt ha-kneset* (dom zhromaždenia), používa sa tiež *kahal*, *kehilu* alebo *kneset* (zhromaždenie, spoločenstvo).
- 22 SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?* s. 43.
- 23 Existujú dve verzie *Talmudu*: jeruzalemský (*Jerušalim*) a babylonský (*Bavli*). *Talmud* obsahuje *Mišnu* (Ústny zákon), ktorý bol kodifikovaný okolo roku 200 obč. l. a jej doplnenie *Gemara* (komentáre k mišnickému kánonu). *Gemara* bola kodifikovaná od 3. do 6. storočia obč. l. Jeruzalemská verzia *Talmudu* bola dokončená v 5. storočí a odráža diskusie v akademiách *Erec Jisrael*. *Bavli* je obsiahlejší a bol dokončený v 6. storočí a zaznamenáva diskusie v babylonských školách.
- 24 WIESEL, E. *Talmud. Portréty a legendy*. s. 11.
- 25 V *Talmude* sa rabin Šamaj pýta a zároveň odpovedá: „Prečo je *Tóra* milosrdnejšia ku zlodejovi, ktorý použije zbraň za bieleho dňa, než k tomu ktorý takto koná v noci? Pretože ten, ktorý kradne v noci, sa viac bojí ľudí ako Boha.“ WIESEL, E. *Talmud. Portréty a legendy*. s. 39.
- 26 Chudobný žid vyzýva v synagóge Hospodina: »Mám dve hladné deti, tuberkulózu, výpoved z práce a zimu na krku. Pomôž mi, Pane, aspoň k desiatim korunám.« Vedľa neho sa modlí boháč: »Hospodin moja továreň

zule, bagety. Čo symbolizuje, že život je nekončiaci sa cyklus a hoci teraz truchlí budú mať opäť príležitosť sa radovať.

- 45 Počas *šivy* smútiaci dodržiavajú isté zvyky napr.: nejedia mäso ani nepijú víno, nekúpu sa ani nespρχujú. Je zvykom zakryť všetky zrkadlá a obrazy (i fotky) ľudí, dokonca aj televíziu, pretože odráža obraz tých, ktorí pri nej stoja. Pôvod tohoto zvyku je odrazom Adamovho prvotného hriechu, pretože kvôli nemu bola na človeka uvalená smrť. Človek stvorený na obraz B-ozí by mal žiť večne, avšak tento Adamov hriech spôsobil, že sme tento aspekt B-ozieho stvorenia stratili.
- 46 Židia na hroby nosia kvety ale kamienky, pretože kvety patria do sveta živých. Kvety podobne ako naše telá sú tu iba dočasne, duša je nesmrteľná podobne ako kameň, ktorý je tu naveky. Ak si chceme uctiť pamiatku zosnulého dáme mu na hrob kameň, na znak, že je sice preč no to, čo pre nás znamenal pretrvá naveky.

LITERATÚRA

- [1] FRANEK, J. *Judaizmus*. Bratislava: Archa. 1993. s. 216. ISBN 80-7115-043-6.
- [2] KÜNG, H. *Židovství*. Brno: Barrister & Principal. 2016. s. 635. ISBN 978-80-7485-110-0.
- [3] LAU, M.R.J. *Praktický judaizmus*. Praha: Nakladatelství P3K. 2012, s. 363. ISBN 978-80-87343-09-8.
- [4] NEWMAN, J. – SIVAN, G. *Judaizmus od A do Z*. Praha: Sefer. 2009. s. 285. ISBN 80-900895-3-4.
- [5] NOSEK, B. – DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum. 2011, s. 271. ISBN 978-80-246-1518-9.
- [6] SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé?* Brno: Barrister & Principal. 2010. s. 354. ISBN 978-80-87029-97-8.
- [7] SVĚTLÍK, E. *Velká kniha židovských anekdot*. Praha: Academia. 2001, s. 443. ISBN 80-200-0334-7.
- [8] WIESEL, E. *Talmud. Portréty a legendy*. Praha: Sefer. 1993, s. 297. ISBN 80-900895-5-0.
- [9] *Pentateuch. Pět knih Mojžišových s komentáři Jeruzalémské Bible*. Trnava: Dobrá kniha. 2004, s. 289. ISBN 80-7141-447-6.

PhDr. Miriam Mlyneková, PhD.

Katedra politologie a euroázijských štúdií FF UKF

B. Slančíkovej 1

949 74 Nitra

○

Vladimír Srb: Proměny politických systémů Evropských mikroštatů

Machiavelli Press, Praha, 2017, 291. p., ISBN 978-80-88147-01-5

PROMĚNY POLITICKÝCH SYSTÉMŮ EVROPSKÝCH MIKROŠTÁTŮ

VLADIMÍR SRB

MACHIAVELLI PRESS
PRAHA 2017

» Tato česká publikácia sa zaoberá trochu neprávom zanedbanou tematikou. Európsku úniu totiž tvoria nielen veľké štáty, ale aj celkom maličké. Ich členstvo je trochu iného charakteru než majú tzv. veľkí hráči, avšak je chybou zabudnúť na ne pri debatách a úvahách o súčasnosti a budúcnosti únie. Autor sa snaží vyvarovať tejto chyby. Jeho štúdiá prináša teórie definujúce pojem „mikroštat“.

Podľa tvrdenia autora zohrávajú „tí malí“ značnú úlohu v niekoľkých otázkach v živote EÚ a v jednom prípade dokážu reálne ovplyvniť rozhodovanie na úrovni EÚ. Nehodno však zabúdať ani na to, že aj tí malí, tzv. mikroštaty môžu, resp. často aj reálne disponujú špecifickými skúsenosťami, znalosťami alebo praxou, ktoré môžu byť užitočné pre ostatných členov. Toto hľadisko je mimoriadne dôležité, najmä ak sa na EÚ nepozeralme len cez prizmu moci a záujmov, ale aj ako na garanta a uchovávateľa znalostí a vedomostí, ktoré poháňajú ďalší rozvoj.

Mikroštaty sú tak isto cennými súčasťami Európy ako tie veľké. Musíme si len uvedomiť, že niektoré prenášania schopné a aplikovateľné riešenia, resp. vedomosti nezávisia nutne od veľkosti štátu, skôr od originálnych myšlienok miestnych ľudí alebo neopakovateľných miestnych daností. Práve na tieto by sme sa mali v tejto súvislosti sústrediť.

Už samotný vznik a existencia tých najmenších štátov je nesmierne zaujímavá otázka pre všetky väčšie, avšak nie dominantné členské štáty, podobne ako otázka, akým spôsobom dosahujú mikroštaty svoje ciele v rámci EÚ, nakoľko nemajú obdobné zastupovanie v orgánoch EÚ ako tie väčšie. Oni si musia nájsť iné cesty. Podrobné spoznávanie týchto ciest rozširuje paletu možností presadzovania vlastných názorov v rámci celku. Rozhodne nie je hanbou učiť sa od menších, o to zvlášť, ak my sami tiež nepatríme k dominantným.

Vladimír Srb problematiku analyzuje predovšetkým podľa kritérií Davida Eastona a Niklasa Luhmanna a tiež Giovannio Sartorioho a Arenda Lijpharta. Vychádza z toho, že tieto štáty pochádzajú z obdobia, keď ešte časť Európy tvorili malé štáty. Niektoré z týchto štátov si dokázali zachovať svoju samostatnosť dodnes a v tej-ktorej štátnej forme sa integrovali do dnešných štruktúr. Súčasne si však zachovali aj niektoré prvky stredovekého charakteru. Napríklad monarchiu. Sú však medzi nimi aj republiky. Ale občas aj v nich žije ďalej stredoveké dedičstvo.

Problematiku autor však neskúma len staticky. Mikroštaty vidí ako dynamicky sa meniace entity, snaží sa o popis všetkých dôležitých spoločenských zmien, ktoré sa odohrali v politickej sústave skúmaných štátov. Turbulencie 20. storočia a proces vzniku EÚ zanechali svoj vplyv aj na ich vnútroštátnom politickom poriadku.

Tieto udalosti skúma autor rad-radom a opisuje ich vplyvy od štátu k štátu. Každý mikroštat predstavuje v samostatnej kapitole, menovite politický život Vatikánu, San Marina, Andorry, Monaka a Lichtenštajnska. Zároveň aj Luxemburska a Malty, dvoch plnohodnotných členských štátov EÚ. V každom prípade sa zameriava na miestne špecifiká, aby čitateľ dokázal jasne vidieť nemalé rozdiely medzi nimi. Podrobne opisuje fungovanie týchto štátov a nezabúda ani na ich medzištátne väzby.

Veľa mýtov, historiek a poloprávdy koluje o týchto štátoch v povedomí Európy i celého sveta vďaka bulvárnym médiám, preto určite nezaškodí posvietiť si na otázky napr. o právomociach vládcu Monaka, dokonca i samotného pápeža. Prípadne je politický rozhodovací proces v najbohatšom (z hľadiska výšky HDP na obyvateľa) riadnom členskom štáte EÚ – Luxembursku a ako funguje jeho politický systém. Alebo ako sa otriasala konštitučná monarchia v ešte bohatšom Lichtenštajnsku, a to ešte za pomoci ľudu. Už len pre porovnanie, výška HDP pripadajúca na obyvateľa bola v roku 2009 v Lichtenštajnsku 139 100 USD, v roku 2016 v Luxembursku 102 000 USD, pričom priemer EÚ bol 39 200 USD. No ani ostatné štáty nie sú na tom oveľa horšie, až na Maltu. Z toho vyplýva, že hospodárska moc mikroštatov je oveľa väčšia ako ich rozloha.

Nehovoriac o ich politickom vplyve. Podľa platných pravidiel EÚ sú dvaja riadni členovia – Malta a Luxembursko – významne nadreprezentované v orgánoch EÚ. Napokon aj predseda Európskej komisie je v súčasnosti politik z Luxemburska.

Autor nezabúda preskúmať ani otázku vzájomných vzťahov týchto mikroštatov a objasňuje, ako spolupracujú a koordinujú svoje aktivity. Rozoberá ich dôležitejšie stretnutia a dohody, ktoré z nich vzišli.

Tvrdí, že spolupráca týchto mikroštatov presahuje, a je viac ako politická. Tieto štáty majú dokonca aj spoločné športové podujatia, do ktorých zapojili aj

Cyprus a Island. Zjavne im ide už o viac, než len ich spoločné záujmy, budujú aj formu určitej špecifickej skupinovej spolupatričnosti, akúsi identitu. Malí, keď držia spolu, nie sú až tak malí a bezvýznamní. Viaceré štáty si takto, bez tlaku veľkosti a bez precenenia moci štátu dokážu zachovať svoju „domáckosť“ typickú výlučne pre menšie ľudské komunity. Ich

jedinečnosť a zaujímavosť vyplýva z ich „malosti“, tvorí ich kultúrnu a turistickú atraktivitu a umožňujú špecificke daňové možnosti. Štúdia jednotlivito opisuje i to, ako sa tieto štáty snažia dosiahnuť svoje ciele.

Význam tematiky tohto diela je oveľa väčší než záujem, ktorý sa na ňu sústreďuje. Z dôvodu vysokej kvality štúdie a vážnosti témy dielo odporúčame kaž-

dému, kto sa o EÚ zaujíma hlbkovo a neuspokoja ho len tlačové správy.

Doc. László Öllös, PhD.

Katedra politológie a euroázijských štúdií

FF UKF Nitra

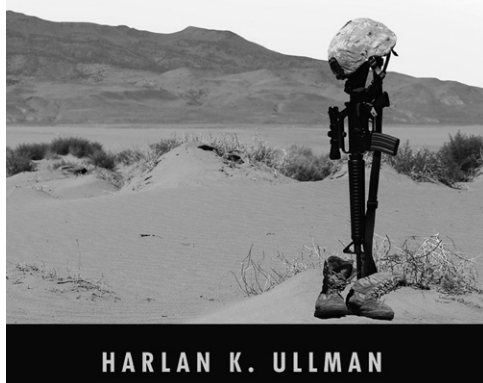
○

Ullman, Harlan K.: Anatomy of Failure. Why America Loses Every War It Starts (Anatómia zlyhania. Prečo Amerika prehráva každú vojnu, ktorú začne),

Naval Institute Press (November 15, 2017), 272 pages, ISBN-13: 9781682472255

ANATOMY OF FAILURE

Why America Loses Every War It Starts

» V našich zemepisných šírkach nebýva veľmi zvykom pochybovať a najmä kritizovať kroky hegemonia, tobôž jeho zlyhania, verejne. Skôr sa to považuje za doménu rôznych konšpiračných prúdov, ktoré sú *mainstreamu* často na smiech a s ktorými nechce diskutovať a argumentovať. Akoby sme sa ani po skoro štvrtstoročí nedokázali zbaviť lokajského myslenia a nekritického prijímania nôt raz z Moskvy, potom z Washingtonu, akoby sme neboli schopní samostatného kritického myslenia a reálneho hodnotenia situácie.

Iná situácia je však na druhej strane Atlantiku, kde si aspoň vojenská elita svoje zlyhania priznáva a snaží sa ich analyzovať. Takúto analýzu a odpoveď na otázku, prečo Spojené štáty od 2. svetovej vojny neboli schopné vyhrať jedinú vojnu, ktorú začali a zlyhali v každej vojenskej intervencii, ktorú iniciovali, sa pokúša poskytnúť Harlan Ullman vo svojej najnovšej knihe, ktorá je predmetom tejto recenzie.

Ullman otvára svoju analýzu provokatívnu a v prostredí USA nemysliteľnou otázkou, prítomnou už v názve jeho knihy, ktorú si bežný Američan asi nikdy nepoloží a určite sa na to nespýta kompetent-

ných, keďže zoznam amerických zlyhaní v zahraničných konfliktoch sa v toku času stráca. Jednoduchou odpoveďou, ktorá sa núka, by bolo konštatovanie, že zodpovednými sú vždy prezidenti a ich administratívy, pretože sa neradia *rozumným strategickým úsudkom* a navyše im chýbajú aj dostatočné znalosti a vedomosti na to, aby dokázali komplexne pochopiť a posúdiť situáciu pred tým, ako prijímú konečné rozhodnutie o vyslaní ozbrojených síl.

Ullman svoje argumenty opiera o analýzu krokov jednotlivých prezidentov, počnúc Johnom F. Kennedym cez Baracka Obamu až k Donaldovi Trumpovi, pokrývajúc tak šesť desaťročí amerických skúseností s vojnou. Analyzuje a hodnotí rozhodnutia, ktoré viedli k použitiu sily, zapríčinili krízy alebo vyvolali nové vojny, využívajúc pritom autobiografické črty, ktoré vnášajú do jeho analýzy ľudskú dimenziu a poskytujú prehľad o dôvodoch neúspechu, keďže niektoré prípady sú verejnosti neznáme. Nebojí sa používať príkre slová, veci nazýva pravým menom a vyvodzuje podložené hodnotenia, pre autority často neprijemné.

Metódy, ktoré odporúča pri plánovaní zahraničných operácií používať, nazýva *prístup zdravého rozumu (brains-based approach)* a *dôsledné strategické myslenie*, čo by podľa neho riešilo základný problém týchto zlyhaní, ktorým je neskúsenosť veľkej väčšiny vrchných veliteľov ozbrojených síl USA, ich nedostatočná znalosť histórie diplomacie a neefektívne strategické plánovanie. Vychádza pritom z vlastných skúseností a bohatej kariéry, ktorá začala velením rýchleho člna (pod názvom Patrol Craft Fast (PCF)) vo vietnamskej vojne a pokračovala desaťročiami služby pre prezidentov a politikov v pozícii poradcu a učiteľa medzinárodných vzťahov. Sám je jedným z architektov doktríny „šok a hrôza“ (shock and awe), ktorá bola účinne použitá v prvej vojne v Perzskom zálive*.

Pôsobeniu každého prezidenta sa venuje osobitne. Ako jediného vyzdvihuje Georga H. W. Busha st., ktorého chváli za jeho stratégiu a realistické ciele, vedúce k rýchlemu víťazstvu USA a svetovej koalície v Iraku v roku 1991. Naopak, jeho syna G. W. Busha jr. viní z toho, že do vojny v Iraku v roku 2003 sa zaplietol iba preto, aby ospravedlnil nikdy nenájdenie zbraní hromadného ničenia, čo Ullman nazýva „*strategická nekompetentnosť najvyššieho velenia*“.

Bushovho nástupcu Baracka Obamu kritizuje za *stanovovanie čiar v piesku (a line-in-the-sand)* v súvislosti s použitím chemických zbraní Assadovým režimom, ktoré tento odignoroval, čo viedlo podľa Ullmana k zníženiu americkej dôveryhodnosti. Trumpa na najvyššom poste považuje za nešťastnú voľbu. Jeho chvastínske tweetovanie zhoršilo vzťahy nielen so Severnou Kóreou, ale i ďalšími nepriateľmi a navyše aj so spojencami. Ullman varuje, že pretrvávajúca absencia strategického plánovania spolu s neschopnosťou porozumieť partnerom a lídrom bude mať za následok zhoršovanie vzťahov a nárast konfliktov. Riešenie podľa neho spočíva v rozumnom (sound) strategickom rámci, dostatočnom poznaní založenom na vedomostiach a pochopení okolností, ktoré môžu viesť k použitiu sily. Inak dôjde v budúcnosti k ďalším zlyhaniam.

*P. S. Doktrína „šok a hrôza“ je technicky známa ako „*rýchla dominancia*“ (rapid dominance), je to vojenská doktrína, založená na použití „ohromujúcej rozhodujúcej sily“ (overwhelming decisive force), „*dominantného bojového povedomia*“ (dominant battlefield awareness), „*dominantných manévrov*“ (dominant maneuvers) a „*velkolepých prejavov moci*“ (spectacular displays of power) na ochromenie protivníka, ochromenie jeho vnímania bojového poľa a zničenie jeho vôle bojovať.

Mgr. Radoslava Brhlíková, PhD.

Katedra politológie a euroázijských štúdií

FF UKF Nitra

○

Odborný protikorupčný seminár

» Osemnásť študentov zo sedemnástich slovenských vysokých škôl sa v dňoch 16. a 17. novembra 2017 zúčastnilo na dvojkoľňovom protikorupčnom odbornom seminári na pôde Medzinárodnej protikorupčnej akadémie IACA (International Anti-Corruption Academy) v Laxenburgu neďaleko Viedne. Absolovanie školenia vybranými študentmi z celého Slovenska inicioval vtedajší predseda vlády Slovenskej republiky Róbert Fico, ktorý pri príležitosti Medzinárodného dňa študentstva ukončil program 18. novembra spoločným obedom na úrade vlády. Na školení a obede zastupovali Katedru politológie a eurázijských štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre Mgr. Beáta Izsófová, študentka prvého ročníka bakalárskeho štúdia, a Markus Šinka, študent druhého ročníka bakalárskeho štúdia.

Akadémia IACA vznikla s podporou Úradu OSN pre drogy a kriminalitu (UNODC), INTERPOL-u a Európskeho úradu boja proti podvodom (OLAF). Pôsobí ako renomovaná vzdelávacia inštitúcia. Venuje sa aktívnemu boju proti korupcii a výchove odborníkov posilňovaniu expertného dialógu prostredníctvom výmeny medzinárodných skúseností. Počas pobytu v nej absol-

vovali účastníci prednášky vedené profesorkou práva zo Spojených štátov amerických, profesorom práv z Indie, novinárom z BBC a ďalšími. Seminár bol zameraný predovšetkým na rozpoznávanie korupčných techník, účinnej prevencie a aktívneho potláčania korupčného konania. Program zahŕňoval aj návštevu primárnych pracovísk špecializujúcich sa na oblasť protikorupčnej agendy: viedenského sídla OSN a protikorupčnej jednotky rakúskeho Ministerstva vnútra.

V budúcnosti je plánovaná užšia spolupráca akadémie IACA s odborom prevencie korupcie Úradu vlády SR v oblasti vzdelávania v boji proti korupcii s prioritným zameraním na oblasť súdnictva, zdravotníctva a verejného obstarávania.

Mgr. Beáta Izsófová

Študentka 1. roč. EA/Bc. FF UKF Nitra

Markus Šinka

Študent 2. roč. PO/Bc. FF UKF Nitra

○

Multikultúrne rozhovory

» Už štvrtý ročník cyklu Multikultúrnych rozhovorov, na ktorých sa študentom UKF predstavujú úspešní ľudia z rôznych národnostných menšín, žijúcich na Slovensku, odštartoval na pôde našej katedry 28. februára 2018. Na prvej prednáške z plánovaných šiestich predstavila doc. Mgr. Zuzana Mészárosová-Lampl, PhD., z Katedry politológie a euroázijských štúdií FF UKF v Nitre v spolupráci s organizáciou DELTOTON, režiséra Sándora Laczkóa a historika Zoltána Körösa, ktorí študentom na úvod predviedli ukážku zo svojej tvorby. Premietli im dokumentárny film s názvom *V západnom zajatí*, ktorý sa počas 60 minút venuje téme vojnových zajatcov maďarskej národnosti v čase 2. svetovej voj-

ny. Po filme nasledovala diskusia, pričom skutočné príbehy, vyrozprávané samotnými účastníkmi vojny, prezentované v dokumente, dodali celej prednáške a následnej diskusii punc autenticity a ocenenia hrdinstva priamych účastníkov. Sán-

dor Laczkó, absolvent FSS UKF v Nitre, študentom osvetlil, kde čerpá inšpiráciu pre tento konkrétny film, ako aj pre ďalšie projekty, ktoré realizoval.

Cykklus následne pokračoval diskusiou so spravodajcom RTVS v Bruseli Petrom Majerom,

majstrom sveta v štandardných tancoch Davidom Schavelom, sociologičkou Mariannou Mrva, etnológom Reném Lužicom a PR manažérkou Dianou Dobruckou. Podujatie bolo realizované vďaka finančnej podpore Úradu vlády Slovenskej republiky, v rámci programu Kultúra národnostných menšín 2017.

Pohľady na slovenskú politiku

» Dňa 1. marca 2018 sa v priestoroch Študentského domova UKF Nitra konal pracovný seminár s názvom *Pohľady na slovenskú politiku v minulosti a odkaz pre súčasnosť*. Podujatie vzniklo na základe celoštátneho projektu iniciovaného Ústavom politických vied SAV, ku ktorému sa pridali ďalšie oficiálne inštitúcie, vrátane našej univerzity. Milo sme boli prekvapení veľkým záujmom a vysokou účasťou dvoch stovák pedagógov základných a stredných škôl Nitrianskeho kraja a ich žiakov, ako aj študentov a učiteľov Katedry politológie a euroázijských štúdií a ďalších katedier UKF. Seminár, opretý o vysoko kvalifikovaných odborníkov, bol zameraný proti prejavom extrémizmu na Slovensku. Okrem kritiky tohto javu ponúkol metodické rady a vzory osobností, ktoré iste neboli bez chýb, ale ktoré sa pokúšali o tvorivý rozvoj spoločnosti a nie o deštrukciu. Seminár otvorila prorektorka UKF doc. PaedDr. Marcela Verešová, PhD. Hlavný referát predniesol prof. PhDr. Pavol Mešťan, DrSc., riaditeľ Múzea židovskej kultúry.

Národný konvent o EÚ

» V Zimnej jazdiarni Bratislavského hradu sa konal 22. februára 2018 Konvent o Európskej únii. V preplnenej sále sedeli zástupcovia diplomacie, vedy a vysokých škôl a širšej odbornej verejnosti. Naša univerzita vyslala spomedzi škôl najpočetnejší – 48-členný tím. Reprezentoval ju rektor prof. RNDr. Lubomír Zelenický, CSc., učiteľia a denní a externí študenti Katedry politológie a euroázijských štúdií a Katedry všeobecnej a aplikovanej etiky Filozofickej fakulty. Účastníci si vypočuli štyri bloky venované súčasným trendom európskej integrácie a miestu Slovenska v nej. V prvom bloku vystúpili najvyšší ústavní činitelia – prezident An-

drej Kiska, predseda parlamentu Andrej Danko, premiér Robert Fico a cez skype eurokomisár Maroš Ševčovič, v druhom bloku diskutoval štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Ivan Korčok, v treťom poslanci Národnej rady SR a v poslednom zástupcovia tretieho sektora.

Mgr. Radoslava Brhlíková, PhD.
Katedra politológie a euroázijských štúdií
FF UKF Nitra

CIVITAS

Ročník 24, 2018, č. 54 – 1/2018

Vydáva / Published by:

Katedra politológie a euroázijských štúdií, FF UKF,
B. Slančíkovej 1, 949 74 Nitra, SR

IČO: 00157716

Registračné č.: 1762/97 EV: 753/08

ISSN: 1335-2652

Šéfredaktor / Editor-in-Chief:

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc. (FF UKF, Nitra)

Členovia redakčnej rady / Editorial Board:

prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc. (VŠMaVV, Praha, ČR)
prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc. (PdF UK, Bratislava)
doc. PhDr. Tomáš Koziak, M. A., PhD. (UPJŠ, Košice)
doc. PhDr. Jozef Lysý, CSc. (PdF UK, Bratislava)
doc. PhDr. Hana Pravdová, PhD. (FMK UCM, Trnava)
PhDr. Radoslava Brhlíková, PhD. (FF UKF, Nitra)
PhDr. Elena Dřizová, CSc. (FF UKF, Nitra)
PhDr. Miriam Mlyneková, PhD. (FF UKF, Nitra)
PhDr. Peter Horváth, PhD. (FF UCM, Trnava)
PhDr. Zuzana Poláčková, CSc. (ÚPV SAV, Bratislava)
PaedDr. Ivan Rajtar (SPŠP Nitra)

Sekretárka redakcie / Editorial Secretary:

Mgr. Eva Bernáthová E-mail: ebernathova@ff.ukf.sk

Grafická úprava / Graphic design:

Michal Ševella E-mail: msevella@gmail.com

Časopis je vydávaný dvakrát ročne / The magazine is published twice a year

Odborné a vedecké články sú recenzované /
Special and scientific rewrite are judge.

Názor prispievateľov nemusí byť zhodný
s názorom redakčnej rady.